ЦІНА 30 ЦЕНТІВ

Молода Україна

ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ МОЛОДІ

РІК ВИДАННЯ 8-й ЛИСТОПАД-ГРУДЕНЬ — 1958 No 53-54

MOLODA UKRAINA

A Ukrainian Monthly Magazine

Published by
the Central Committee of ODUM

191 Lippincott St., Toronto, Ont., Canada

PRESIDENT: E. Fedorenko

Редагує Колегія в складі:

Я. Білінський, В. Вакуловський, П. Лимаренко, Ю. Мартинюк, Б. Олександрів (головний редактор), Є. Федоренко.

Адміністратор В. Павлюк.

Передплата на пів року — $1.75
Передплата на рік — 3 дол.
На два роки — 5 дол.
Ціна окремого числа — 30 центів

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Австралії:

Mr. S. Krywolap,
Box 1586 M,
G. P. O. Adelaide,
S. Australia.

В Англії:

Mr. A. Bondarenko,
78 Kensington Park Rd.,
London, W. II,
England.

В Арґентині:

"Porohy",
Casilla de Carreo 3184,
Buenos Aires,
Argentyna.

У Франції:

Mr S. Lewitcki,
Rue M. Demenitroux,
Bat.—4, Ese.—F/97
Centre Petit Pre,
Creteil, Seine,
France.

Post conto:
Paris c/c - 8.286—55

НА ОБКЛАДИНЦІ:

Нова радість стала...

"ГЕЙ, ЗАСНІЖЕНА УКРАЇНО!"

(Думки під Різдво)

Надворі сутиніє... Небо обтягнули тяжкі сірі хмари. Віє пронизливо-холодний вітер. Починає падати лапатий сніг. Білі сніжинки летять одна за одною і легенько осідають на землю, на вулиці, на будівлі... Намагаються вони чим швидше вбрати все в білі шати, ще до Різдвяних Свят. Цього року досить рано сипнули сніжинки над Фі-єю. Велике місто не сподівалося ще снігу. На вулицях рух сповільнішав. Скрізь чути грубіння авт, нарікання і проклинання на сніг, на білесенькі сніжинки, що так безжурно, навіть весело, крутяться в повітрі.

Сиджу біля вікна і милуюся їхніми танцями-хороводами. То тут, то там вітер закрутить ними і переносить із одного даху на другий.

— — — — — — — — — — — — —

Мимоволі згадуються різдвяні спогади Віктора Приходька, що приблизно, років десять тому появилися в одній з українських газет. Хочеться за ним гукнути: — "Гей, засніжена Україно! Чи глибокі сніги тебе цього року вкрили? Чи гуляють великі метелиці? Чи люті морози скували твої ріки та землю? Чи готується наш многостраждальний народ зустрічати Різдво Христове? Чи задзвонять дзвони Святої Софії, прославляючи цим прихід Месії? Чи підуть колядники з колядою? Чи..."

Питання за питаннями в'ються-б'ються в моїй уяві, як ось ці сніжинки за вікном, далеко, далеко від Рідного Краю, на землі Нового Світу.

Поринаю в спогади... І згадуються мені зими в Україні. Я малим хлоп'ям біжу з товаришами на горбок з'їжджати саночками, а дехто поспішає з лещатами. Всі веселі, усміхнені, червоні. На горбку чекають на нас вже Степанко, Миколка, Петрусь, Івась, Семенко, Остап і Богданко, столярів син, що мав найкращі санчата. Не одному з нас хотілося, бодай раз, на них з'їхати.

Стаємо в ряд, сідаємо на санчата й нумо на перегони! Хто швидше заїде ось до того корча над кручею?

А під кручею також гомін, також змагання. Ось Михайлик жене на сковзанцях, які тато привіз йому з міста. За ним летять Данилко та Ілько на своїх саморобках. Ось-ось наздоженуть його, але тут випадок: Ілько губить рівновагу й простягається серед дороги, а в Данилка злітає з ноги сковзанець.

Скрізь чути дитячий сміх і витки. Скрізь радісно і весело. Навіть і малий Панас, що прийшов у маминих чоботях, виводить закаблуками такі викрутаси, що й Михайлик йому позавидує.

Пригадую, вибігши на горбок, я побачив, як з одного боку ген-ген сіріло місто, а з другого, під лісом, приховалося село. Хатки під покривалом снігу виглядали, мов ті печериці, і лише чорні димарі, з яких повільно снувався синявий димок, зраджували, що це людські оселі.

А он дорогою, що вела з міста, їхали рядочком сані. Це селяни поверталися до своїх хат, і дзенькіт їх дзвіночків розливався в повітрі.

Гарно й весело було колись, аж згадати любо.

Згадати...

— — — — — — — — — — — — —

А за вікном сніг все сипле і сипле...

— — — — — — — — — — — — —

Згадати тих, які лишилися в Україні і разом з усіма несуть тяжкий тягар долі, той голготній хрест, що за свої та дідівські гріхи доводиться його терпіти.

Згадати наших любих матусь і сестер, їхні вимучені стражданнями обличчя, їхні сумні, виплакані ночами очі.

Згадати наших батьків та братів, їхні почорнілі від праці та турбот обличчя.

Згадати наших друзів, приятелів та всіх тих засланих у далекі краї холодної, чужої Півночі.

Згадати всіх замучених, розстріляних та замордованих.

Згадати...

— — — — — — — — — — — — —

А за вікном сніг сипле та все сипле...

— — — — — — — — — — — — —

Коли з появою першої зорі засядемо до Святої Вечері, не забудьмо помолитися за Рідний Край. Хай наші перші слова будуть молитвою за нашу Матір-Україну.

Промовимо:

"Мати моя Україно,
Символе сили й журби!
З кожної в світі країни
Молимось ми Тобі.

Молимось в щирій надії
На образ Твій іздаля,
Так, як до Богородиці
Молиться вся Земля."*)

Ли - Па

*) Ці рядки взято з пластового журналу "Табор", П. Ґ. 1949 р. Ім'я автора не було подане.

Микола Щербак

У СВЯТИЙ ВЕЧІР

Як я чекав їх, цих хвилин святкових,
В Господній вечір — хвиле золота! —
Коли зібралась у широкім колі
Уся сім'я, привітна і проста;

Коли так ясно пломеніли свічі
У світлій хаті і в душі моїй;
Коли так щиро я дивився в вічі
Майбутній долі, сповненій надій!...

Тоді Свят-Вечір, як у Божім раї, —
В своїй господі і в своїм гурті —
Не думав я, що є світи безкраї,
Що хтось без рідних, хтось шука путі...

Не знав, не думав, що до сліз, до болю,
Хтось мучиться, хтось корота літа,
Що десь комусь зима у сніжнім полі
Не тільки шлях, а й стежку заміта...

Тепер я знаю!... Доля хилить плечі,
Лукава доля — в вихорі доріг...
Та вірю, вірю: знов у Святий Вечір
Переступлю свій батьківський поріг!

І знов збереться у широкім колі
Уся сім'я, привітна і проста!...
Як я чекаю цих годин святкових
В Господній Вечір, — хвиле золота!

ЦЕНТРАЛЬНИЙ КОМІТЕТ ОДУМ-у ТА РЕДАКЦІЯ "МОЛОДОЇ УКРАЇНИ" ВІТАЮТЬ З РІЗДВОМ ХРИСТОВИМ І НОВИМ РОКОМ УСІХ ЧЛЕНІВ ТА СИМПАТИКІВ ОДУМ-у, ЧИТАЧІВ І СПІВРОБІТНИКІВ "МОЛОДОЇ УКРАЇНИ", УКРАЇНСЬКИЙ УРЯД НА ЧУЖИНІ, УКРАЇНСЬКІ ЦЕРКВИ ТА ВСІ ГРОМАДСЬКІ, ПОЛІТИЧНІ Й НАУКОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ.

ЦК ОДУМ-у, РЕДАКЦІЯ Й АДМІНІСТРАЦІЯ "МОЛОДОЇ УКРАЇНИ".

Анатоль ГАЛАН

ЧУЖИМИ ДОРОГАМИ

1

— Мамо, не плачте, ма-а-мо!

П'ятирічний Федько поклав голову на материні коліна, і смішно, як півник, зазирає знизу вгору.

Вагон товарового поїзду набитий людьми. Дехто сидить на припасованих між стінками дошках, але більшість розмістилася просто долі, на спорохнявілій, брудній соломі.

Поїзд, очевидно, мчить під ускіс, бо вагон гойдається, як паперовий, і страшно рипить усіма своїми розхитаними шурубами.

В напівтемряві, що стоїть у вагоні цілий день, бо маленьке віконечко вгорі заґратоване, а двері замкнені, Федько пізнає всіх своїх. Ось батьків кум, дядько Саливон із Загребелля. Ось стара Касяниха, що ледве бачить, і тому в неї завжди широко відкриті очі. Ось родина Шевчуків — повна купа дітей, одне під одне, шестеро чи семеро, Федько досі точно не підрахував. Інші — то вже незнайомі, не їхні, а з сусідніх сел.

Куди вони їдуть? Скільки не питав Федько в матері — не каже, а тато ще й розсердився. — А йди ти, — гримнув, — від мене, без того нудно...

Федько, проте, нудьги не відчуває, навпаки, він задоволений цією першою в його житті мандрівкою по залізниці. Ось коли б тільки не плакала мама...

На кожній станції відчиняються двері вагона, і грубий голос дяді в військовій уніформі, з рушницею на плечі, командує:

— Каму нада — вихаді!

По черзі виходять усі, бо в вагоні спека, п'ють багато води, а дехто вже хворіє на шлунок.

— Скарєй! — підганяє голос. — Поєзд ждать нє будєт!

Федько не розуміє, чому їх замикають, взагалі, він багато чого не розуміє.

Все трапилось так нагло. Прийшли уповноважені від сільського совєту і наказали вибиратись із хати.

— За що? — спитав батько.

— Є розпорядження, — загадково відповіли уповноважені, — не від нас залежить.

Тоді ж Федько почув нове кумедне слово "куркулі". Тато куркуль, мама куркулька, а він? Чому ж його всі досі називали хлопчиком?

Тато у Федька дуже лагідної вдачі. Він не кричав, не сперечався, сказать тільки "Божа воля!" і заходився пакувати речі.

А з речами вийшло щось не гаразд. Уповноважені — нічого, лише спостерігали, пізніше ж надбіг якийсь у шкіряннці з району і зчинив галас:

— Ви то куди дивитесь? Може б, віддали куркулеві все майно? Майно державне. По дві пари білизни, верхню одіж, харчів на дорогу і — котись!

— Я ж наживав... — стиха промовив батько.

— Наживав? Людську кров пив, паразите? У-у, куркульська мордо!

Чоловік у шкірянці раптом ударив тата в обличчя і вибіг з хати. Так вони й поїхали з трьома оклунками на станцію.

— Мамо, ми ввечорі повернемось, — питав Федько. — Я не встиг кицьку нагодувати...

Згодом Федько забув про кицьку, бо надто багато було нових вражень.

На рейках чмихають паротяги. Якийсь дядя в червоному каштеті, з блискучими ґудзиками, махає рукою, і непорушний доти поїзд одразу починає сунутись.

Усіх, кого привезли з села, посадили в кутку, біля станційного склепу, і нікому не дозволяють з ними балакати. Може б, люди й не послухались, та бояться двох озброєних дядь, бо вони наміряються рушницями.

Потім сіли в цей вагон, і вже третій день у дорозі.

І третій день плаче мати. Потихеньку, не голосно, витирає сльози кінчиком білої хустини, що досить забруднилася в тісному порохнявому вагоні.

Мама і тато майже нічого не їдять, зате в Федька апетит, як у малого цуценяти. Жує, аж поки не засне.

Десь на п'ятий день люди очуняли і почали розмовляти між собою. Федько прислухається до тих розмов.

— Отака правда в світі, — каже дядько Саливон незнайомому сусіді. — Той, хто мене розкуркулював, мав паровий млин, а потім продав його, грошики поклав до кишені і записався в партію...

— Зумів...

— Еге ж. Краще душити інших, аніж щоб душили самого.

— Ні! — встряває в розмову Федьків тато. — На душителів прийде кара!

— Куме, ти свята людина, — шепоче Саливон. — Карати мусимо ми.

В очах Саливона спалахує вогник, і він додає зовсім тихо.

— Я ще повернусь. І пущу з вогнем у повітря їхню прокляту комуну.

Федьків тато хитає головою.

— Партії не пустиш. Це страшна сила, з якою мусить боротись увесь світ, та й то ще чи виграє...

Нічого не може второпати Федько. Він малий, і йому зрештою до всього байдуже. Мама й тато поруч, значить, не слід журитися. Федько бавиться з Шевчуковими дітьми. В куточку вагона у них крамниця, і вони продають одне одному, по черзі, знайдені на підлозі ґудзики, цвяхи, коробочки від сірників. За гроші править нарізаний кружальцями грубий папір. На кінець гри діти починають підраховувати — в кого більше грошей, і мріяти, що вони куплять. Кожному хочеться купити хату, а ще корову, коня, курей, усе те, що в них відібрали. Федько довго мовчить, а тоді вирішує.

— Я куплю вагон. У вагон можна забрати, що хочеш, навіть кінь улізе. А хати, бач, ніхто не забрав...

Дорога скінчилася лише ранком десятого дня. Наказали висісти на якійсь станції, потім довго везли в гарбах, запряжених маленькими кониками.

Усе було нове для Федька, нове й несхоже з тим, що він бачив дома. По-перше, гори. Ой, та й високі ж! І сніг на верхів'ях.

— Мамо, ми поїдемо на ті гори?

— Не знаю, синку.

Ех, коли б на гори, Федько зразу б пішов ковзатись.

Але до гір не доїхали. Зупинилися в селі, озброєний дядя перерахував усіх і здав дивовижному чолов'язі в теплій шапці, обшитій лисячим хвостом.

Чолов'яга, повільно й трудно добираючи російських слів, запропонував узяти клунки й іти слідом. На краю села було кілька порожніх хат, тут і примістили прибулих.

2

І почалося нове життя. Федько, власне, не бачив великої різниці між їхньою хатою там і хатою тут. Ця була навіть трохи більша. Правда, в дворі — порожнеча. Ні корови, ні курки. Якийсь чужий пес приходив погавкати на незнайомих, а коли Федько кинув псові хлібну шкурину, він перестав гавкати і тепер, іноді показуючися знову, улесливо махає хвостом.

Тато сказав матері:

— Ніякого господарства заводити не буду. Щоб удруге викинули?

А проте, слова-словами, а діло — ділом. Спочатку з'явилася курка з півником, потім мама принесла порося, потім купили спільну, на три двори, корову.

Прожили осінь, зиму, а на весну засіяли городи, ходили кудись, на чуже поле, працювати.

Федько не сумував і не міг збагнути, чому тато і мама журяться. Адже в них знову є хата, не з дерева, з глини, та це не біда. І краєвиди тут гарні. Вдалині гори, над річкою лісок. Правда, вода в річці така холоднюща, що Федько аж засичав, коли ступив на кам'янисте дно.

— Тату, як зветься цей край?

— Киргізія.

— А наш?

— Україна.

Ну, і що ж? Зовсім непогана ця Киргізія, Федькові подобається.

Він тільки боявся, коли до хати заходили чужі люди. Чи не будуть викидати? Ні, не викидали. Навіть мама вже почала посміхатись, а вчора співала "Ой, вербо, вербо!" Добре співає мама про ту вербу, але тут верб немає, а є карагач, саксаул, ще якісь дивовижні дерева. Є й тополі. Тополів дуже багато, ними обсаджені струмки, що течуть по обидва боки вулиці. А струмків вистачить, куди не глянь — струмки, і на городі, і в садку, і на полі. Тато каже:

— За те можна шанувати цю землю, що вона ніколи не зрадить, родитиме й без дощу.

Отак минуло два роки. На третій рік померла бездітна Саливониха. Саливон дуже сумував спочатку, а потім щез. Куди? Ніхто про це не знав. Приходив чоловік з течкою, розпитував, і забрався собі геть.

Амадо НЕРВО

***

Тобі свій біль, о Пане, віддаю:
Це все, що можу я принести на офіру.
Ти дав мені любов, любов велику, щиру,
Та вкрала смерть любов мою.
І, повний болем понад міру,
Його Тобі, мій Пане, віддаю:
Це все, що можу я принести на офіру.

Переклав з еспанської

І. Качуровський

Амадо Нерво (1870-1919) — мексиканський поет. Вважається другим (після Рубена Даріо) поетом Латинської Америки.

Федько почав ходити до школи. Важкувато було засвоювати російську мову, та призвичаївся. Крім переселенців, тут усі говорять по російськи.

Хлопець ріс, як на дріжджах. Уже не такий собі дурненький, його записали в піонери, і він дуже пишається червоною краваткою, яку видала кожному новому піонерові організація.

Одного разу Федько випадково підслухав татову розмову з матір'ю. Тато казав:

— Я тепер не можу вірити й рідному синові. Бог з ним. Хай вчиться по їхньому, нам старітись, а йому жити.

Їй-бо, чудний тато! Чому він має не вірити Федькові, і як це "вчитися по їхньому?" Адже в школі казали: "У нас робітничо-селянська влада". А тато селянин, значить, і він причетний до влади... Головне, треба любити батьківщину — СССР, треба берегти її від ворогів.

Федько набрався духу й почав домашню пропаганду:

— Тату, нам треба повісити в хаті портрети вождів...

— Вішай.

— Бо вони турбуються, щоб народ жив добре...

Тато мовчав.

— І треба все робити так, як учить нас партія...

Тато мовчав. А потім одягнув шапку й пішов з двору.

На цьому Федькова пропаганда скінчилася, бо тато не хоче відповідати. Ну, й хай. Певне, учитель знає більше, ніж сільські люди...

Десь на сьомий рік виїхала з села Шевчукова родина. Шкода було з нею розлучатися, але Шевчук, за фахом, шофер і тракторист, отже, йому наказали перебратися в великий радгосп і там жити. Тепер уже своїх стало менше, а для Федька то й зовсім не було підхожих ровесників, коли не рахувати кульгавої Гармашевої Тоськи. Та яка з неї користь? Вона не може бігати, не цікавиться грою "у війну", весь вільний від хатньої праці час сидить за книжками.

Федько сам робить далекі прогулянки. Був одного разу й коло гір, хотів уже піднятись до тих ялин, що так привітно махали йому вітами, але вийшов з юрти старий киргіз і погрозив пальцем.

— Гей, хлопче, — сказав він, — не роби дурниці. Ти хочеш натрапити на барса? В гори ходять лише з рушницями й не по одному, а кілька людей. Завертай назад.

Проте, це були гори північні, а на південних зовсім безпечно. Там нема дерев і нема барсів. Можна тільки зустріти диких кіз та гірських курочок, кекелеків, як їх називають по тутешньому. Тато взяв дозвіл на мисливську рушницю й іноді, в недільний день, ходив з Федьком на полювання. Крім курочок і куріпок, яких можна було бити, зустрічалися й фазани. Федько благально дивився на тата й шептав:

Але тато хитав головою.

— Ударити не штука. А раптом появиться лісник? За кожного фазана, сину, щоб ти знав, беруть триста рублів кари. Бог з ним!

Однак, вистачало й курочок. Були вони маленькі, але смачні, як справжні кури. Мама спочатку косилася на той дріб'язок, але, покуштувавши, змінила свою думку.

І все ж таки, мама журилася.

— Андрію, невже нам ніколи не дозволять повернутись у свій край? — питала вона в тата. — Хоч би до якогось містечка пустили...

— Ех, жінко, — відповідав тато, — покинь про це й мріяти. Ми ж куркулі, а цього не простять довіку.

Правда, тут їх ніхто куркулями не називав, і місцеве населення ставилось, як до рівних, навіть шанувало, бо тато був грамотний і часто писав якісь папери для кіргізів, що судилися між собою, або шукали справедливости в районі. Вони говорили татові:

— Нікуди не тікай, нікуди не їдь. Тут вас не чіпають і не чіпнуть, бо й ми знаємо, по чім пуд лиха... Звичайно, кожен любить свою країну, але чи не краще бути спокійному на чужині, аніж постійно труситися дома?

Мудрі ці кіргізи. Вони, наче, нічим не переймаються, ніколи не спішать, багато не говорять. Єдина розвага в них — базар. Дочекаються п'ятниці — своєї магометанської неділі, а тоді вже ніщо їх не втримає в селі. Їдуть у район — на чому доведеться. На гарбах, на віслюках навіть на осідланих биках. Інший має "товару" всього-навсього п'ять яєць, що вкрав у жінки, але справа не в кількості і не в заробітку. На базарі можна побачити багато людей, обмінятися з ними думками, а ще нагледіти наречену, коли молодий. Наречених тут, як закон приказав, купують, і жодні сучасні постанови не в силі змінити віками освячену традицію. Кіргіз, що має кілька дочок, багата людина. За дівчину жених платить батькові три тисячі, і то не в розстрочку, а зразу, інакше — нема жінки. Чужа земля, чужі дивовижні правила.

3

Люди міряли життя днями, а байдужий володар його Час вважав дні за порошинки й швидко зривав, як календарні листки, місяць за місяцем і рік за роком.

Федькові вже сімнадцять, а крім нього є ще десятилітня Оля і семирічний Сашко. Вони — правильні азійці, "чешуть" тубільною мовою не гірше, ніж своєю, грають на комузі*) й співають місцевих пісень, чудних, монотонних, але змістовних і багатих на почуття. Слово "Україна" тим дітям нічого не говорить. Вона за межами їхнього розуміння й тому не дуже цікава. Отак собі, одна з материних казок, які сьогодні слухаєш, а завтра забудеш.

Федько торік поїхав учитись у столичному місті, казав, що буде лікарем... Може, сам би до цього не додумався, та перед очима стояв приклад: синьоока вродлива Тоська, що на рік раніше почала науку й заохочувала свого товариша дитинства. Хлопець, підрісши, дуже подружив з Тоською. Це була б, власне, гарна пара, але обидва знали: цього не може бути, бо хто ж в'язатиме своє життя з калікою?

Наставало літо. Ще білішим здавався сніг на верхів'ях гір, той вічний сніг, що постачає землі воду, помагає їй вирощувати хлібні зела. Ранками голубий туман слався над степом і ховав від очей буйну траву й численні мілкі степові річечки, що спішили кудись далеко, можливо, в Аральське море, наповняючи свіжістю повітря навколо себе. А пізніше туман пропадав, і тоді річечки, як срібні змії, вигиналися в усіх напрямках і манили до себе випасувану худобу.

Кожного дня чекали на вакації Федька. Оля й Сашко вечорами бігали на головний шлях і напружено вдивлялись у далечінь: чи не покажеться гарба з братом? Але його не було. Чергової ж неділі повернувся з базару батько й приніс страшну новину: німці почали війну з Совєтським Союзом.

Бувших куркулів на військову службу не брали, але батько знав, що тепер його заберуть напевне. Батькові сорок років, він міцний і здоровий, значить, нема причин відштовхувати в загальній небезпеці. Десь за тиждень прийшов від Федька лист, що його посилають в артилерійську школу, а через три дні після цього наказали батькові з'явитися в воєнкомат для відправки на фронт.

У селі, крім дідів, чоловіків майже не лишилося. Сумно. Не чути дзвінких задьористих голосів, нема й вісток з фронту, бо хто ж там возитиме пошту в таку далину?

Мати працює тепер ще більше, мусить виробити на життя собі й дітям. Правда, не можна сказати, щоб матері не помагали. Оті похмурі кіргізькі діди під теплими халатами мають таке ж тепле серце. Один нарубає дров, другий поправить загорожу біля хати. Тут же, в дворі, коли прийде їхній молитовний час, стануть навколішки, пошепчуть щось до свого Магомета, і знов тихо працюють, не вимагаючи ані платні, ані подяки. Іноді покличе дід дітей, посадовить їх коло себе на пісочку й почне розповідати, як колись добре жилося...

— Ми, діти, були багаті. Худоби в нас і не перелічити. Кочували з місця на місце по оцих наших зелених степах, випасали худобу, а тоді гнали на ярмарок. Ох, і заробляли ж! Халати в нас були шовкові, тюрбани в жінок тільки з шовку. Їли, пили, веселились. А тоді завоювала нас Росія. Ну, то ще нічого, давала потроху жити. А пізніше завоювала нас оця совєтська влада, що час від часу приїздить сюди з портфелями й переписує вже не нашу худобу... Погана влада, діти, хоч ви цього нікому не кажіть...

*) Музичний інструмент.

Дід гладить скоцюрбленою від старости рукою дитячі голівки, ласкаво дивиться на них вузькими щілинками очей, питає:

— Про тата, про брата не чули нічого?

— Ні, діду.

— Може ще й почуєте. Наш Магомет і ваш Ісса Христ милостиві, вони помагають людям.

Тут, за тисячакілометровим Голодним Степом, де горів полум'ям европейський терен, за сніговими горами, що ховали неспокійну Китайську Землю, була тиша. Іноді доходили скупі вістки про швидке пересування німців, про те, що вони вже бомбардують Москву і звідти втік кудись совєтський уряд. І було чекання якогось кінця, доброго, чи поганого, бо війна, крім смерти, нічого людям не дає.

Одного дня несподівано привезли додому безногого й тяжко контуженого Федька. Власне, не зовсім безногого. Одна нога була ціла й він пересувався на ній за допомогою милиць. Багато розповідав Федько страшного. Мати аж блідла при цьому й болісно дивилась на сина — каліку. Що його жде? Ну, звичайно, ногу колись приробляють дерев'яну, а контуженої голови не замінять. Федько часто губить пам'ять. Почне говорити й замовкне, і наморщує лоба, силкуючись пригадати.

— Забув, Федю?

— Забув, мамо. Нічого вже там довго не тримається. Ось почну читати, перегорну три сторінки і не пам'ятаю, про що говорилося на другій. Пропало моє навчання!

Одна розвага в Федька — грати й співати. Десь він купив стареньку гармонь, і вечорами, на ґанку, видобуває з неї такі ніжні й сумні звуки, що збирається послухати весь куток. Грає гармоніст і кіргізьких танців. Тоді молоденькі чорнокосі дівчата з грошима-намистом на шиях не можуть утерпіти й потихеньку кружляють під тополями.

А хлопець завжди сумний. Він бачить, як тяжко працює мати, помагає їй, чим може, але ж не в силах заробити. Взяли б до колгоспу рахівником, та контужена голова не може відповідати за вірність обліку. Кудись їздив Федько, клопотав про інвалідну пенсію й нарешті призначили йому сто карбованців на місяць. А сто карбованців — це чотири кілограми м'яса. Не розженешся. Тоді Федько став їздити до міста. Побуде з тиждень і привезе сотні дві.

— Де ти взяв, Федю? — питає мати.

— Наспівав, мамо. Каліці дають добрі люди.

Федько тепер уже нічого не говорить про турботу влади й мудрість партії, а мати непомітно змахує з очей сльози. Материнське серце аж ірветься від тяжкої думки, що молодий син — старець, але що зробиш?

Весною приїхала на відпочинок до батьків молоденька лікарка Тоська. Власне, ніхто вже її, крім рідні, Тоською не називав. Це була Антоніна Максимівна, гарна, як весняний ранок, дівчина з синіми вдумливими й уважними очима. Люди йшли до неї за порадами, дивувалися, що отак швидко пробіг час, що колишня маленька кизь*) тепер упевнено прикладає трубку до грудей, слухає й розпізнає там різні хворі шуми, виписує ліки для людського здоров'я. Не важно, що вона кульгава. Хто зверне увагу на цю дрібницю, коли в руках дівчини отакий золотий фах?

Федько навмисне не показувався Тосі на очі. Тепер уже він ніщо проти неї, абсолютне ніщо. І ось одного недільного ранку він зауважив її в своєму дворі. Йшла до дверей, припадаючи на маленьку ніжку, пильно дивилася в вікно.

— Добридень, Федю! А чому ж досі не зайшов? Я тепер гостя в нашому селі...

— Антоніна Максимівна!

— Ну, от. Яка я тобі Максимівна? Соромся, Федю!

Федько мало не заплакав від хвилювання. Почав витирати стілець. Запросив сідати.

— Не турбуйся, не рухайся, я сяду. Як же ти живеш?

— Отак і живу, Тосю. Без перспективи. Як зайвий уламок. Дуже шкодую, що не вбило на війні...

— Не шкодуй. Значить, ти ще потрібний. По моєму, тобі слід виїхати до міста.

— А що я там робитиму?

— Перше — лікуватись. Тобі мусять дати безплатний протез, ну, і лікувати контузію. Тепер є ліки й проти цього.

— Але ж треба з чогось жити...

— Проживеш. Я працюю у великому шпиталі і влаштую тебе за реєстратора хворих. Це не тяжко. А коли одужаєш, будеш учитися знову.

Федькова мати дивилась на дівчину, як на милосердного ангела, що приніс в їхню темну хату світло. Наука. Справді, це був би єдиний рятунок для сина — інваліда, а вона вже якось дала б раду з меншими дітьми.

— Що ж, тьотю Катерино, про чоловіка вістки нема? — спитала гостя.

— Нема, доню, та, мабуть, і не буде. Минув рік після війни. Всі, що лишилися живими, або дома, або ще служать в армії й пишуть своїй рідні. А нашого не чути.

Сонце зазирало в маленькі вікна й наче посміхалося з людей. Нічого вони не знають. Доля кожного в Божих руках. Буває, що виринають утоплі, виходять з вогню спалені, пробивають собі дорогу засипані землею. І добре, що не дано нам прозрівати свого й чужого завтрішнього дня, інакше був би великий неспокій і опускалися б руки в мільйонів розумних створінь. А призначений тобі шлях треба пройти з піднесеною головою, не зважаючи на всі можливі удари.

4

Прошуміло ще десять років. Постаріли дорослі, виросли діти. І тоді в кіргізьку глушину примандрував короткий лист:

"Дорога жінко! Дорогі діти! Доля закинула мене на інший край світу. Мабуть, судилося мені йти чужими дорогами до кінця. Напишіть про себе. Чи живий Федя? Хочу вам помогти, бо тепер цього не забороняють. Батько."

Це була і радість, і горе. Радість за те, що не обірвалося передчасно людське життя, а горе... Воно підказувало, що той інший край світу ніколи близько не присунеться й лише в думці можна будувати міст до нього.

---

*) Дівчина.

Мати згадувала давнину, коли їздили далеко й поверталися назад, і ніхто їх не питав, чому вони їздили. Благословенна давнина! За неї варто було б віддати половину проґресу, бо найбільший і найцінніший проґрес — це воля людини.

Відповідь писав Сашко, добираючи дозволених слів, додержуючись бадьорого тону.

"Нам нічого не треба, дорогий тату. Ми пережили дуже скрутний час, бо ж самі знаєте, що таке війна, але тепер живемо добре. Феді зробили протез і навіть мало помітно, що в нього нема ноги. Якщо пам'ятаєте Гармашеву Тосю, то вона вже давно вивчилась на лікаря й помагала нам. Правду сказати, ми без неї загинули б. П'ять років тому Федя й Тося поженились, є у вас два онуки, хлопчик і дівчинка. Але цієї весни Тося заразилась від хворого й померла. Федя з дітьми приїхав до нас. Оля була замужем, розійшлася з чоловіком, живе також тут. Я скінчив середню школу, тепер працюю шофером. Наша мама вже старенька, але, як і раніше, працює в колгоспі. На цьому, тату, бувайте здорові. А якщо у вас там недорогі убрання, пришліть нам по одному, бо нам далеко їхати до міста, щоб купити. Від усіх вам низький поклін. Ваш син Сашко Дубовик."

Два світи перегукнулися між собою. Блукаючі думки натрапили на певний слід. І лишаться ті думки в постійній тривозі за долю близьких істот, яким не можна зустрітись навіть на чужих дорогах.

НЕУПОКОРЕНИЙ ДОВЖЕНКО

Нижче містимо нотатки з робочих бльокнотів **Олександра Довженка** (друковане в київському журналі "Дніпро" чч. 6, 7, 1957 р.).

Хоч ці матеріяли були передруковані деякими еміґрантськими часописами, одначе нашим читачам невідомі, а вони заслуговують на уважне ознайомлення, бо являють собою виключно цікавий документ про душу української підсовєтської людини.

Інтерес до них має бути тим більший, що Довженко довгі роки носив партійний квиток.

Олександер Довженко — світової слави український кінорежисер. Стаття про його творчість була вміщена в минулому числі "Молодої України". **Ред.**

9. IX. 1952. Нова Каховка.

В президії коло доповідача сидить робітниця... Просте, серйозне обличчя. В хусточці. Очі ділові, глибокі, трохи сумні. Видно, що вона серйозно ставиться до роботи. Типове лице українки. Мовчить і щось думає своє.

Ніхто не хоче виступать, як не просять з президії.

— Ч.! Може б ви сказали про постачання матеріялами.

— Нехай не ворують, — почувся ззаду тихий голос Ч.

Вийшла дівчина К. Говорити не вміє. Але сказала багато. "Розчин носимо на руках А траншею риємо як? Учора дівчину трохи не завалило, така глибока і так високо треба кидати, що вже й з больниці приходили..." Ображена пішла й сіла. Красива, молода... Ясно одно, робочі хороші, погана організація керівництва.

13. IX.

...а у Кравчини нікого. Всіх записав на Бранденбурзьких воротах, вічна їм пам'ять. А дочки... горе, горе. "Землі козацькая краса"... І от, не дивлячись, на все, що послало Кравчині життя, не занепав духом Кравчина. Усміхається він, як і все життя посміхався. Кравчина зосереджує в собі всю невмирущу міць українського характеру, загартованого в таких гартах, які й не снилися нікому.

14. IX.

Сьогодні я так щасливий своїми думками, що навіть записую: як мені радісно, що в серці моїм відтворюється життя отак багато й глибоко, і що саме тут в реальних робочих обставинах на вітрі й піску під гарячим сонцем, посеред недобудованого нового міста, приходить і припливає на Дніпрових хвилях мій майбутній твір в такому синтезі.

"Виставка в Бериславі... Експонати — хліб, зерно, снопи, кавуни, виноград, овочі... Безліч п'яних і безліч підлітків, чомусь майже виключно хлопчиків. Бідові, меткі. Одягнені препогано. Видно, все таки, трудно ще живеться народу і багато ще треба часу і великих зусиль... Берислав — руїна. Сліди громадянської війни, сліди безбожництва, сліди Великої Вітчизняної війни.

...(робітники) сідали на колодках лицем до Дніпра. З високого берега перед ними розкрився великий, урочистий краєвид. Козацький острів, що служив колись кладовищем, де поховано в старовину тисячу запорожців. Покритий лісом. Широкий і могутній Дніпро, що, прийнявши до свого ложа всі свої річки, тихо-тихо несе свої води в просторих кам'яних берегах до моря. Описати небо глибоке і великий обсяг видимого... І благословен той, хто п'є рідну воду. І не сумує по ній все життя. Коли думаю я про старі часи од давніх-давен ще скіфо-слов'янських до запорізьких включно, мислячи, звичайно, про історію свого народу, мені чомусь і Дніпро і народ здаються однаково молодими й подібними один до одного в ті часи. Нині Дніпро постарів, а народ виріс і перебуває у віці повної мужности...

18. IX.

...Понад Дніпром нові села високо на буграх. Їх далеко видно, і нагадують вони зграї білих гусей чи голубів, що позлітались і посідали впарі біля великої річки. Які величезні урочисті простори. Щось утратить в своїй красі Дніпро між Каховкою і Запоріжжям. Піде під воду Великий Луг, що приваблював колись наших прапрадідів запорожців. Потонуть навіки мужні красоти вольностей запорозьких, і нова краса, що приходить в наслідок нових зусиль про перетворенні природи, розів'ється на берегах майбутнього великого водосховища десь років за тридцять...

19. IX.

...Батько мій, який плавав човном з-за Чернігова до Каховки найматися Фальцфейну в чорнороби, не знав, до якого народу він належить, як не знають і всі, з ким він дружив, з ким працював до революції.

Руські люди, проте, були в нього окремі. По Десні сплавляли плоти з Орловщини. "То руські". "А ми які?" — питали ми, тоді ще малі діти. "Ми які?" — перепитував батько, не знавши, що одповісти, але смутно почуваючи якусь важку і гірку пелену на своїх очах. "Ми мужики... Хлібороби ми, прості собі люди, одним словом, мужики й квит". Ми примовкли. Мовчав далі й батько. Він міг би для нашої національної свідомости добавити, що ми "хахли", але він не любив сього образливого слова і, чувши його не раз од надзирателя, мовчав. Ми були єдиним народом в Европі, що не знали, хто ми. І я належав до свого народу, щоб ви знали. Скористати для Кравчини часів першої світової війни з німцями 1914-17 рр. Побудувати можна на цьому цілу сцену з офіцером своїм чи німецьким на допиті, коли він попав до полону і його реєстрували.

Сьогодні знову вітер і хмари. Я зовсім розбитий. Важко спав уночі і мало. Немає сил працювати...

Епізод "Сіркова долина". Епізод високого патріотизму, цілковито сучасного невмирущого змісту, вийде велетенським. Він виникне в фільмі напливом уночі серед степів широких за Асканією в розмові з аскаваторниками. На фоні пісня. Хай їм розповість про Сірка? Про Святослава? Про скифів. Зі скифами легше. Там буде розбиратись ковшами могила. Святослав може прийти, як в "Повісті полум'яних літ"...

Олена К. Молода, красива і чиста дівка. Бриґадир різноробочих. Фізично дужа так же, як і морально. Описати її лице, стиль обличчя, лоб випуклий, чистий і чистий пробор. Таких писав Рафаель у своїх матерях пречистих дівах. Було в ній щось стале, одвічно жіноче. Була вона сумною. І вираз її обличчя і очей був сумний. Сум почувався і в її голосі. Не то щоб вона не любила хлопців, вона їх зневажала за розпусту і неуважність... Сьогодні вона прийшла з роботи сумна й невесела.

— Який огидний тип, отой прораб!... Ото як вийде на трибуну, поверх людей як гляне, да так палко і красиво промовляє, да так розумно про наступний наш великий комуністичний день, і про небачену красу, що говорили от в степах України, що я не можу одірвать очей, і наче я лечу на крилах над степами. Злізе з трибуни — вовк. Не підійти, не поговорити, не порадити. Голос як труба, наполовину завжди десь відсутній, і абсолютна неуважність до людини.

— Освіта в нього неправильна, дочко: і язик, і голова в нього з вищою освітою, серце з нижчою, а шлунок, мабуть, зовсім без освіти... темний.

— Сьогодні послав нас у траншею землю викидати. А ви бачили глибину траншеї? Там мужчина не всякий висипе... Больниця вже приходила: не кидайте, каже, так високо вгору. Порветеся...

— Найдеш собі пару.

— А хто мене візьме з отсих вітрогонів? Велика я й занадто дужа. І обходять. Та мені й байдуже. Не дивились би мої очі на їх. Хоча дитиночку мені страх би як хотілось мати. Ой, як би я її любила... Так би воспитувала, як лялечку. Ні в кого б не було такої.

І тут розкрилась ніби зовсім інша Олена. Описати її.

— Ви помітили, дядьку, що чомусь слабенькі дівчатка більш подобаються, ніж дужі, вроді мене. Я скрізь се помічаю. Може мені вже зробить щось навпаки, я не знаю. Одружитись з маленьким і слабим вроді Р., так не хочеться чомусь. Якось недобре...

Камінь Святослава. Замовлю собі дві картини: двір Кравчини з деревом роду і Камінь Святослава. Камінь Святослава написати з верхньої точки, щоб було видно Дніпро і хмари урочисті. Аби почувалась у пейзажі тисяча років нашого життя на Дніпрі...

Василь Р. Комсорг Любимівського кар'єру. 25 років, середнього зросту, здоровий юнак з-під Овруча. Сім років пробув в армії, від 1944 року по 51 рік. Батька вбито на війні, мати вмерла з печалі й переляку. Остався дід і молодший брат. Вчиться в 9 клясі вечорами. Мріє закінчити школу й інститут журналістики. Людина великої мрії, великої етичної пристрасти. Три рази законспекту-

вав історію партії і 11 томів Леніна. Службу відбував за кордоном. Мріє покласти тут всі сили, аби запанувала нарешті справедливість на землі у нас...

Пам'ятник Святославу. Я спробую піднять питання про побудову пам'ятника руському князю-витязю Святославу, що згинув у битві з печенігами в 911 чи дванадцятому р. Пам'ятник мусить бути великим. На коні з мечем у глибокій задумі. Це, так би мовити, буде пам'ятник нашому тисячоліттю над Дніпром. Він впав у битві, не посрамивши землі Руської, пам'ятаючи, що мертвому сорому нема...

21. IX.

Куди не глянуть мої очі тут у Каховці — всі люди скрізь молодші від мене. Повечорів мій день. Не даром я втомився так тяжко. День повечорів. Я бачу усмішки дівчат і хлопців на машинах, і динамічний рух навколо, і дітей, і керівників будови, — всіма милуюся і благословляю в добрий і світлий путь. Так, повечорів мій буремний довгий день. Ношу важке серце, ніби йому вже за сто років.

5. X.

Вечоріє. Вечір. Сонце сховалося в хмарах. Вітер. Хвиля берег миє, і чути безупинний ритм. Хвиля за хвилею. Я під старою сокориною присів, під столітнім деревом моїм на міцних його покручених і побитих часом коренях. І сокорина неначе промовляє щось до мене. Я оповідаю їй: рідне моє дерево, благословляю всі твої гілки й коріння і все листя, що на тобі і навколо тебе пожовкле на рідному березі. Ти дало мені притулок і безліч чогось, тільки покою не даєш. Я дивлюсь з-під тебе під ноги на камені й хвилі, передо мною протікає вся ріка мого життя...

...Я повинен знайти в книзі, в сценарії і в фільмі вираження цьому надзвичайному тону ділового тихого спокою в людях, які мене буквально чарують. Який це прекрасний світ! Я бачу в них цю рису. Я не знаю, не чув її раніш...

11. X.

Одвідав краєзнавчий або, вірніше сказати, краєзнавчий-нехочузнавчий музей у місті Никополі, що стоїть на місці одної з запорізьких січей. Так би мовити, старовина, історія двох сот п'ятдесяти буремних героїчних літ нашого народу, де творили оборону Вітчизни хоробрі люди, прапрадіди наші, серед пустель і степів стоячи проти татарсько-турецьких загарбників, катів, людоторговців... Яке убозство!

Перед музеєм їздив до колгоспу ім. Орджонікідзе в село Городище, біля якого на острові, оточена двома великими річками, що впадають у Дніпро, стояла колись Запорозька Січ.

На превеликий жаль, було погане небо і накрапав дощ, якого я ніколи не любив восени.

Який величний острів одкривсь передо мною з великою горою! А на горі ряди тополь, оріхів грецьких і сто тридцять га розкішного саду і винограду. Од виноградника до Дніпра одкривається величний героїчний простір, панорама лісів. Далеко, десь до самого обрію, простягалися плавні, укриті великими прекрасними лісами. Дуби, в'язи, верби, тополі, весь простір, куди гляне око, направо і ліворуч, — все урочисте, написане могутнім мужнім майстром, з безоднею лірики мужньої і прекрасної. Річки чисті, принадні, з піщаними берегами, з дубами по обох берегах, що розкинулись широкими сінокосами. Скільки краси! І я глибоко щось відчув і зрозумів з далекого минулого. Чому саме прозвали її Січ-мати і Великий Луг-батько, що привернуло серця воїнів, що імпонувало їх мужнім щедрим поетичним войовничим душам або що створювало оту душу, ту національну психіку минулого за всіма законами впливу на людину зовнішнього оточення. Ніколи не забуду оцю гору з садом. Ще раз приїду на неї весною, коли цвістиме сад. Скоро, скоро сховається все під водою навіки. Щезне з лиця Землі Запорізький Великий Луг. Вже інша, нова краса хвилюватиме народні серця і думки. І тільки в казках уже розкажуть дітям і онукам старі люди про красу і велич всього, що пішло під воду во ім'я всенароднього проґресу, бо так повеліла історія нашого розвитку.

Яким великим серцем треба володіти, яким високим і тонким пером, якими широкими пензлями, щоб змалювати нащадкам увостаннє велику картину минулого рідної землі.

Покровське. Вечоріє. Голова колгоспу О. Нарада... Діловий порядок. Стиль розмови той же, що й на будівництві у Каховці, себто: тихо, дружньо, спокійно...

...Виріс народ розумово, політично, морально, особливо після війни і, звичайно, за війну так, як ні один народ світу. І тому він, почувши й пізнавши в собі отсю... силу духу, став здатним на такі діла, на які не здатен вже ні один народ світу. Ми перший народ у світі, перший і кращий і достойніший. Того, що видали ми людству зусиллями всіх своїх моральних, матеріяльних сил, трудом, і потом, і кров'ю, і нелюдською наполегливістю во благо і на забезпечення всесвітньої справи перебудови суспільства людського, — цього ніхто не міг зробити, ні один народ у світі.

Село прекрасне. Одно з найкращих сіл, які я бачив на Вкраїні взагалі. П'ятсот дворів, себто майже його половина, піде під воду.

...Одвели нам приміщення в хаті для приїжджих. Я в хаті. Вечір. Електролямпи. Білі рідні стіни з рушниками біля стелі, з двома темними сволоками. Чисто. У мене свято на душі. Як давно не був я в хаті. Як одірвався од народу. Хто одірвав мене? І що взагалі можна творити, одірвавшись од народу?

Можна втратити найменше розуміння живого правдивого життя.

...Неділя. Заснув я в теплій хаті в тиші. На душі в мене повнота, і спокій, і мир. Я щасливий, що я дома. Все, що мене оточує тут, дороге моєму серцю — найменша річ, найменший звук. Се все моє з далекого дитинства, моїх батьків, дідів і прадідів, що склали кожен посвоєму основу нашої держави, стоявши все життя згідно силі речей, яка його створювала, зі зброєю в руках, чи з плугом, чи на тракторі на полі чести, доблести, геройства, як боєць біля кратера історії.

Прокинувся дуже рано на світанку. І так же, як, засипаючи, думав, що лежу біля самого серця вітчизни моєї, з такою ж думкою і почуттям проснувся. Було ще трохи темнувато. На світанку.

День похмурий, осінній. Співають півні скрізь по дворах. "Ой, рано, рано кури запіли" — згадав материну пісню.

І понеслися спогади знову. Я весь у спогадах. Співають півні. Десь здалека почувся тоненький жалібний сирітський дзвін. І, довго прислухаючись до його тонкого, йдучого з далеких давнин звуку, я збагнув — це ж дзвонять до церкви. Ще й досі. Тільки дзвін зменшивсь відповідно до зменшення потреби в "храмі божому", де правили ще службу колись запорожці в своїй січовій церкві, самі співаючи в хорі басами і виводячи верхні ноти не гірше Івана Козловського. Думається, вже на що, на що, а на війну, горілку і співи таланту їм позичати не доводиться.

...Добре промовляв О. до своїх колгоспних бриґад. Умів він вчасно відчути в людях і розпізнати дорогі почуття і думки. Розкриваючи перед ними картини героїчного минулого і величні картини майбутнього, він цим самим, власне, кожним своїм словом, малював народу сучасне, його всесвітньо-історичний зміст! Бо що таке сучасне, як не минуле, спрямоване в ясне майбутнє руками геніїв народу?

Не всі ще розуміли, куди спрямовує свою незвичайну промову О., але кожен по-своєму зрозумів, що мова йде про щось небуденне, бо так, здається, О й не говорив ще ні разу. І всі чекали.

— Село наше, товариство, мусить піти під воду. І стане воно дном великого водосховища навіки.

Всі завмерли. Потім наче гомін глухий чи стогін прогудів навколо, і знов стало тихо.

— Піде під воду весь Великий Луг, всі плавні, всі ліси, всі розкоші й краса, в яких купалися й кохалися ми і предки наші, де складала юність наша пісні колись і думи. Щезає все, і буде тут море. Буде море тут, браття мої, товариство і сестри мої. Десять тисяч дворів наших щезне під водами моря.

— Десять тисяч!.. — прогуло навколо.

— Десять тисяч. Може трохи й більше. Приміром, дванадцять, різниці мало.

— Одинадцять, я чув.

— Нехай одинадцять. — О. оглянув народ, і погляд його спинився на хресті, що стояв на могилі кошового Івана Сірка. І щось неначе в цю мить перенеслось до нього від сивої давнини. Назвавши число, він згадав його в минулих ділах. Далекий був спогад у часі і в змісті, але щось було в тім числі такого, що могло свідомість підперти десь знизу, а не тільки...

— Я міг би так сказать: єсть директива. Згідно з пляном великої будови на Дніпрі Південно-Українського та Північно-Кримського каналу, всі дніпровські плавні, підперті у Каховці греблею обернуться на водосховище в 14 мільярдів кубометрів. Тому ми мусимо від сьогодні заплянувати роботи по перенесенню кращої половини села на гору і орієнтуватися в будові господарства соціялістичного на відсутність плавнів. Але я сього так не сказав. Я хочу покищо пригадати старий один випадок з буремного життя кошового Сірка, що поховали його колись запорозці тут на Січі...

— Да. Тут буде наше море... — О. глянув на плавні, що блищали праворуч, ніби одвічною, нетлінною красою. Тільки нема нічого в світі одвічного, крім поступу людської думки. Все проходить, все минає, міняється, і все відтворює свою красу і все те прекрасне, чому надають люди звання нетлінного, одвічного, одна з принадних дорогих химер людських.

— Тут буде наше море. І ми втопимо в ньому жаль і жалкування.

— І минулу славу?..

— Товаришу мій, і море наше колись буде минулим. Хто хоче, щоб я розповів вам про одинадцять тисяч дворів, але так, щоб уже далі їх не забути нікому й ніколи?

— Розказуй, О.

— Сьому вже років щось біля трьохсот. І діялось воно, розпочиналось, власне, якраз тут, де відбувається наш історичний мітинґ.

З якого приводу, нам це невідомо, упилася Січ і глибоко заснула. І сталося так, що майже ні одному козакові вже більше не судилося проснутися. Орда з яничарами турецькими безшумно влізла серед темної ночі і перерізала ятаганами всіх сонних молодців війська запорізького, — жодної біди не сподіваючихся. Кошового Сірка якраз тоді не було на Січі. З частиною куренів він десь був у поході.

— Ти не лицар і не людина, хане татарський, — писав він гнівного листа до ворога, — і вчинив ти не по-кавалерському, а злодій недостойний звання воїна. Невірний пес, нащо забув ти, що душа спящого належить Богу і що вбивати спяще воїнство великий гріх і ганьба. Поплачеш хане, ти за своє звірство, поплачуть твої жінки, діти і всі твої господом кляті нащадки татарове й турки, всі ногаї твої і кримці.

Зібравши війська вісім тисяч, рушив Сірко на Крим, переправивсь, як Фрунзе, через Сиваш і, розділившися на чотири загони, поруйнував Козлов, Кафу, Бахчисарай. Сам хан насилу вирвався з вогню і втік у гори. І Сірко через чотири дні вже повертавсь на Запоріжжя і, повертаючись, звільнив з неволі бусурманської одинадцять тисяч християн-невольників.

Січ Запорізька. Я на острові. Передо мною Запорізька Січ проти Капулівки. Проти могили Сірка. Верби, тополі, грушки, берест. Так, як дома...

...Мимоволі тут пригадуються старі часи дореволюційні. Ні одному негіднику з так званого українського панства і ні одному з потомків старшин чи поміщику, нікому в голову дурну й убогу не прийшло поставити десь пам'ятник в старих місцях на спогад потомків, матеріялізувати свою думку в камені чи бронзі. Куди було! Не було ні думок, ні спогадів високих, ні прагнень. Такі були й останні передреволюційні й "революційні" кооператори. Десь під копицями кашу варили та, випивши співали п'яними голосами "старокозацьких пісень", сантиментально хлипаючи, зідхаючи. "Славних прадідів великих правнуки погані", бодай вас земля не прийняла. І бодай ви згинули безслідно. І таки зникли, і не осталося сліду од вашого нікчемного буття, од кволости й убогости, од жалюгідних ваших зідхань чи проклятого мов-

чання, перевертнів, як не оставили ви знаків пам'яті великої героїчної доби народу.

14. на 15. X. Н. Каховка.

Пів на четверту ночі. Прокинувсь од головного болю і неймовірного шуму в ушах і потилиці. Щось з серцем. Учора почав писати сценарій. Але, написавши кілька сторінок, почав плакати од хвилювання і од напливу високих якихось почуттів, що їх ніби вже не витримували мої нерви і серце. Серце боліло від напливів оцих. І я подумав — що зі мною? Чи не віщує мені біди сей вибух священних огнів, чого так стрепенулись всі мої почуття?

15. X.

Се мусить бути велетенський фільм. Усе, що є в мені святого, весь досвід і талант, усі думки, і час, і мрії, і навіть сни — все для нього. Створити твір, достойний великости мого народу, — ось єдина мета, єдиний зміст мого життя. "Благослови мої, Боже, нетвердії руки"...

15. X.

Ми обідали з В. Я. і прибулим з Москви Н. (інженером).

— Ось так. Закінчимо (Каховську греблю) і поїдемо на Каму!?

— Можливо наступна п'ятирічка, якщо не перешкодять зовнішньополітичні події, піде в основному по спорудах при перебудові Сходу.

— Бажаю вам щастя, — сказав я. — А я вже останусь на Дніпрі, поки не дадуть йому вищу освіту.

По обіді я попрощавсь із ними, а сам пішов до Дніпра, сів під дорогим і любимим своїм деревом на його корінні.

Я дивлюсь на сіросиній Дніпро, слухаю плескіт хвиль. Нічого дорожчого у світі немає для мене. Я не хочу вже і ні за що не розлучуся з моєю рікою. І якщо судилось мені зробити ще щось красиве і велике в житті, то тільки на її берегах ласкавих і чистих... Як гостро все бачу і чую. Ніколи ще я не був таким, ніколи так не відчував життя і не був так переповнений любов'ю до свого народу... Річко моя, життя моє... чого так пізно прийшов до твого берега, теплого і чистого?

17. X.

— Так за творчість, інженери! За найдорожче в світі — за свободу творчости!

...І жити треба тим, що є хорошого й красивого в людях. Не слід затуляти очі на лихе, але щаслива доля — хороше в людях.

Здорова, красива українська мати. Приїхала з Донбасу з синами на будівництво. Є в ній щось глибоко нормальне, ясне і внутрішньо багате, в її чесних очах трудівниці скромної. Дивлячись на неї, я чомусь думаю: ось людина, яку мені так приємно поважати і думати, що вона щаслива.

...Коли мені пощастить написати сценарій в доброму здоров'ї і я не втрачу працездатности, я зроблю фільм свій на Київській студії... Я ніби помолодів душею, збагатшав і став людяним і чистим. Я нікуди не хочу їхати. Я бачу прояви краси духу мого народу, і серце моє переповнене хвалою.

25. X.

Боже, як багато у світі краси! Яке небо! А Дніпро синій-синій, чистий. Брате мій Дніпре, батьку мій дорогий і прекрасний! Скільки людської краси одкрилося мені на твоєму березі. Уже ніщо не розлучить мене з тобою. І весь мій труд, і все недовге вже життя хай протечуть на твоєму березі... І коли вмиратиму на твоєму березі, благословляючи життя людей своїх, останній подих мій, остання краплина любови — тобі, Боже, який прекрасний ранок.

...Треба більше писати про людей, про їхні діла, судьби, почуття. Я занадто захоплююсь собою. Немає сили протистояти потоку почуттів.

4. XI. 1952.

У Києві. Чарівний незабутній день. Ясне голубе небо. Тепло і стільки ласки в повітрі, стільки милости в деревах у пожовклому листі, у вербах на студії над ставком, у квітках на чистому синьому тлі. Добра так багато, такий я багатий, такий нерозлучений і зворушений і піднесений духовно, яким давно себе не почував. Кому і дякувати, не знаю. Подякую чистому небу, його чистоті, його благородному повітрю. Юній невмирущій красі його поезії. Україно моя... Як друзі мене вітали, як мені було тепло і радісно з ними, з моїми рідними братами і сестрами. Я повернувся на Вкраїну. Україно, рідна моя земля, радість моя...

12. IX. 1954. Каховка.

Сьогодні мені шістдесят років минуло. Учора цілий вечір був схвильований, весь переповнений складними думками: промайнуло моє буремне життя.

22. V.

Приїхавши до Каховки, я зразу відчув, як у мене "впало" серце. Біль, слабість, і почуття невблаганного тягаря. Певно, каховський клімат уже не для мене. А тут ще вітер, хмари й дощ. Змінилось тиснення. Все стало проти мене. Сюди я запізнивсь на двадцять років. Задля великої картини тут треба мати запорізьке серце і оті мої колишні крила.

25. VII. 1956. Кременчук.

Занесла мене доля до Кременчука. Був тут колись, знімаючи "Звенигору". Давно це діялось. Місто поруйноване і спалене фашистами. Але життя життям. Зараз у ньому населення більше, ніж було до війни. З Києва до Кременчука 350 км. Їхав машиною. Втомився здорово. Навколо широкі лани — простори. Чомусь невеселі і небагаті хліба. І збиральна протікає кволо. Села небагаті.

27. VII. Запоріжжя.

Волею судеб я знов у Запоріжжі. Прекрасне Нове Запоріжжя. Є в нім не тільки вже щось рідне, нове наше, але прекрасне нове. Велична гребля Дніпрогесу. А які тополі виросли над тими шлюзовими камерами, де я лазив колись у 31-му році, знімаючи "Івана".

—o—

М. ДАЛЬНИЙ

ОДУМ МОЄЇ УЯВИ *)

З перспективи десятьох років

Майже десять років тому, в журналі "Наші Позиції" ч. 5 було поміщено надзвичайно строгу й сміливу статтю, яка називалася "До проблеми молоді". Автор статті, тодішній секретар відділу молоді при ЦК УРДП, безцеремонно розправившись з СУМ-ом і Пластом за вузький реґіоналізм, за духову відірваність від України, за виключні зв'язки тільки з одною нашою Церквою, за сліпе підкорення одній вождівській провінційній партії, врешті за "примітивізм" і однобокість виховної тематики, — далі писав:
виноска

"...Існуючі організації протягом кількох років довели, що вони не в стані через низку причин розв'язати проблем молоді гідно. Отже, — **потрібна інша** справжня організація молоді. Така організація молоді, що складалася б не з дідів, а таки з молоді. Організація насамперед не партійна, а **надпартійна. Соборницька. Демократична.** Організація молоді, де виховувались би не якісь партійні покручі, а національно свідоме й висококультурне наше молоде українське покоління... Потрібна організація жива й творча, що **охоплювала б усю українську молодь, незалежно від її територіяльного походження та релігійних переконань, як і незалежно від партійної приналежности її батьків.** А для цього, повторюю, вона мусить бути **надпартійна** й заснована на демократичних засадах..."

І ще далі:

"...Говорячи про молодь, треба розуміти під цим поняттям те, що розуміють у цілому світі, цебто молодь **віком від 14 і до 25 років.** Якщо в молодшій частині це ще діти, то в старшій — це вже достатньо дорослі люди. завжди й усюди трактовані, як досяглі періоду зрілости. І ось ця старша частина молоді, наснажена непочатим запасом енерґії та творчої ініціятиви, мусить ту ініціятиву проявити, творячи при допомозі солідних і авторитетних діячів, яких вона вважатиме за потрібне покликати, свою молодечу організацію. Така організація мусить **не нидіти на партійних засадах. чиїх би то не було, а мусить греміти й духово рости..."**

Я не випадково пригадав сучасним одумівцям цю сміливу статтю з офіціозу молодої й динамічної в той час Української Революційно-Демократичної Партії. Справа в тому, що ця стаття, як і сама партія, відограла в створенні ОДУМ-у ролю принципову. Поперше, — вона з граничною ясністю висловлювала справді новий, глибоко державницький підхід до виховних проблем нашої молоді. Від такого підходу, якщо б він виявився щирий, загальний і послідовний, можна було чекати дуже багато. Подруге, — вона обіцяла українській демократичній молоді повну безкорисливу підтримку старших діячів нашого демократичного табору. Потретє, з уваги на сказане, вона стала рішальним поштовхом і заохотою до створення ОДУМ-у. Вкінці, четверте й найважливіше: сьогодні, з перспективи десятьох років, ця стаття це найяскравіше свідоцтво того, на скільки ідеальний задум розминувся з реальним твором.

Ось, незабаром, одумівська молодь у США і в Канаді відзначатиме десятиріччя своєї організації. При цій нагоді очевидно багато писатимуть і говоритимуть про справжні й уявні осяги ОДУМ-у за пройдений етап. Та чи відважиться хтось ще й цього разу повторити високі й слушні слова членів-основників про *дійсну ціль, характер і завдання* цієї наймолодшої нашої молодечої організації? А якщо так, то чи матимуть ті високі й слушні слова будьяке покриття в фактичному стані сьогодні, чи не будуть вони лиш прозорою димовою заслоною, за якою соромливо скриватиметься інша ціль, інші завдання, інший характер? Або, ще гірше, відсутність ясної цілі, характеру й завдань?

Я не маю наміру критикувати ОДУМ у такий спосіб, як автор статті "До проблеми молоді" розкритикував СУМ і український Пласт. Та все ж таки, хай мені вільно буде на порозі ювілейного одумівського року поставити сучасних провідників і виховників ОДУМ-у бодай на пробний іспит їх громадської совісті. Хай мені вільно буде поставити ряд важливих питань, що на них хтось колись і якось повинен дати виразну й правдиву відповідь.

При порівнянні одумівського статуту з цитованою вище статтею, в очі впадає передусім факт, що основоположники ОДУМ-у лише в одному відійшли від духу тієї статті та від бажань її автора. А саме, згідно з статутом, горішня межа віку для членства в ОДУМ сягає не до 25 і навіть не до 30, а *до 35 років життя.* Знаю активних одумівців, які переступили вже й цю статутом заказану межу. І ось, завжди, як я про них думаю, маю на увазі не молодь, а таки зрілих людей, які прожили половину свого життя й не мусіли б гратися у молодь, а могли б бути вже видатними письменниками, публіцистами, мистцями, вчителями, інженерами, військовими старшинами і, в кожному випадку, *відповідальними батьками, провідниками та вихователями молоді.* Їхнє перебування в ОДУМ заставляє ставитись до нього куди вимогливіше, ніж до звичайних молодечих організацій. Їхній основний обов'язок мав би полягати не в обороні своєї "молодечости", а в послідовній обороні одумівського статуту, а ще більше у рішучих намаганнях перенести дух цього статуту, дух конструктивних одумівських ідей, на вершини всіх українських культурних, політичних і громадських починів.

---

*) Порядком дискусії. Ред.

І ось тут, мимоволі, виникають всі ці делікатні питання. Перш за все: а чи ж вони, оті зрілі старші члени ОДУМ-у, справді знають одумівський статут, чи послідовно, завжди й усюди обороняють його, чи прищеплюють його конструктивний дух молодшим за себе та всій українській спільноті взагалі? Конкретно: чи за такий довгий час спромоглись вони опрацювати й дати ОДУМ-ові справді кращу виховну тематику й методику, ніж їх має, на приклад, СУМ і зокрема Пласт? Чи та одумівська тематика й методика справді дає достатню відповідь на основні проблеми буття людини в світлі нових наукових концепцій та інтерпретацій? Чи може ОДУМ і досі не має ні певної тематики, ні тим більше методики й живе лиш з дня на день, від одної трафаретної імпрези до другої такої ж?

Або чи спромігся ОДУМ за вісім років твердо стати понад нашим партійним розбиттям і чи зумів переконати всі наші демократичні групи в слушності саме такої постави? Чи ті дорослі одумівці, які є членами окремих партій, мають відвагу сказати своїм старшим партійним зверхникам: не втручайтеся, панове, не в свої справи. На відтинку молоді не ви, а ми є репрезентантами партії й ми самі спроможні встановляти лінію, найкориснішу для нас, для ОДУМ-у і для української справи в цілому.

Або чи пробували провідники й ідеологи ОДУМ-у звести рішальний бій з нашим політичним реґіоналізмом, з нашим духовим провінціялізмом, з нашим сто разів проклятим гуртківництвом і братоненависництвом? Цебто, чи справді пробували вони зробити з ОДУМ справжню *соборницьку* молодечу організацію, яка "охоплювала б усю українську молодь, незалежно від її територіяльного походження та релігійних переконань, як і незалежно від партійної приналежности її батьків"? Чи представлена в ОДУМ-і вся ця молодь? Якщо ні, то чому?

У зв'язку з цим насуваються дальші, не менш важливі, питання: чи тримає ОДУМ, наприклад, коректні зв'язки з усіма українськими національними Церквами, чи намагається робити це лиш у відношенні до одної з них? Відомі випадки, коли поділ в українській православній церкві допроваджував до занепаду місцевих одумівських філій. Чи не краще було б в таких випадках створити *дві філії ОДУМ-у при двох парафіях,* замість ліквідувати ОДУМ взагалі? Де шукати причин, що ОДУМ і досі не створений у цілому ряді країн з великим числом української еміґрації? Де шукати причин, що ОДУМ-у й досі нема в багатьох американських і канадських містах зі значними українськими колоніями? Або чому впав ОДУМ у Великобританії? В Австралії? В Німеччині й Бельгії? Чи бракувало там української молоді, не охопленої іншими молодечими організаціями? Ні, такої молоді там не бракувало, не бракує її й досі. Цих причин треба шукати в самому ОДУМ-і, або десь близько нього...

Або візьмемо ідею демократії. Сьогодні три цілком різні методи змагаються за виключне право на "демократичність" Умовно можна назвати їх — східньою, англо-сакською й французько-українською. Лявірувати між ними не можна. Між ними можна й треба лише вибирати. За якою ж з них заявився ОДУМ виразно? За східньою однопартійною методою "керованої демократії", чи за англо-сакською — двопартійною й "півкерованою", чи за многопартійним хаосом французького й, на жаль, українського зразка?

Якщо в наш скомплікований вік ідея демократії має зберегти будьякий сенс, а не бути тільки надуживаною ширмою, — ми мусіли б прийняти й постійно вдосконалювати англо-сакський зразок її реалізації. Чи ж за час своєї діяльности спромігся ОДУМ бодай на зародок такого зразка в себе? Чи маємо в ОДУМ дві, або й три ідеологічно-політичні фракції, які вчились би гідно пропаґувати свої концепції й так само гідно й гармонійно співпрацювати в рямцях одної молодечої організації, а завтра в рямках великої нації? А чейже так діють молоді люди в англо-сакському світі, так навчаються вони рішати й відповідати за свої рішення, без чого зайво говорити про демократію.

Принципово можна не мати нічого проти, коли якась молодеча організація бажає охоплювати тільки малу частину молоді, народжену в певних областях, приналежну до одної Церкви й політично зближену тільки до одної якоїсь партії. Але якщо б такі тенденції були слідні в ОДУМ-і, тоді першим обов'язком сучасних одумівських провідників було б покласти цим тенденціям край, або *відповідно змінити статут* організації. Бо привчати молодих людей нехтувати з певних причин власним статутом і власними ідеями — це значить ламати в молодих людей ідейний хребет і спричиняти цим величезну шкоду як їм, так і спільноті, до якої вони приналежні. Чи одумівські вихователі доцінюють належно цей факт?

Є ще чимало прихованих питань, що їх варто було б на порозі ювілейного одумівського року продискутувати одверто. Якщо не на сторінках журналу, то бодай у приватних розмовах. У мене вистачило сміливости вказати тільки на деякі з цих питань. Знайти ж задовільну відповідь на них мусіли б ті друзі, які сьогодні ОДУМ ведуть і за ОДУМ відповідають. Бо лише у світлі такої відповіді, а не в світлі безкритичних нещирих самопохвал можна бачити, чи ОДУМ справді став таким, як цього вимагає одумівський статут, чи навпаки: під тиском відомих наших стандартів, він перетворюється на ще одну українську еміґрантську й хуторянську організацію, якої могло б і не бути.

Як видно з зацитованої на початку статті, ОДУМ у великій мірі мав стати виявом протесту проти нашого культурного, церковного, політичного й громадського розбиття та відсталости. І було б траґічно, якщо б провідники й вихователі нашої молоді, замість поліпшити цей невідрадний стан, законсервували його й леґалізували його хворобливі прояви на протязі ще одного покоління.

ТРОХИ ГІРКОЇ ПРАВДИ Й СТІЛЬКИ Ж "ФАНТАЗІЇ"

Бувши колись пластуном, я не поділяв і досі не поділяю надто строгої й суб'єктивної постави одумівських опікунів до українського Пласту. В моєму переконанні Пласт — це найкраща виховна організація молоді *дошкільного й шкільного віку*. Пластові закони й вимоги — найсуворіші й для молодої молоді найзрозуміліші. Організаційна структура Пласту *елітарно-демократична*. Виховна тематика й методика Пласту найповніша, найдоцільніша і, можна сказати, найпередовіша. Численні старші вихователі Пласту в своїй ділянці найідейніші й озброєні величезним досвідом п'ятидесяти років пластової традиції. Непартійний, частково й аполітичний характер Пласту найкраще береже молоду молодь від однобічних впливів політичних партій і груп. Це ж тому саме Пласт заборонений у всіх тоталітарних країнах, де уряди посягають по серця й душі навіть найменших дітей. Це ж тому сумнозвісна боротьба двох наших партій за український Пласт давно закінчилась в нічию: Пласт таки залишився Пластом, а не прибудівкою партії.

Є в Пласті ще одна надзвичайно цінна з національного й морального боку прикмета: його *надконфесійність*. При цьому надконфесійність Пласту не означає байдужости до релігійного виховання юнацтва, як це часто буває в інших надконфесійних організаціях. Навпаки — надконфесійність Пласту *дає леґальну можливість творити окремі пластові улади на конфесійній базі*. Так і розв'язано цю складну проблему в Пласті майже всіх релігійно неоднорідних націй, від Америки аж до далекої Японії й Індонезії включно. Так її можна було б розв'язати у у нас, якщо б православним вихователям нашої молоді на такій розв'язці справді залежало. Бо ж не можна мати претенсій до наших католиків за те, що український Пласт "католицький". Але можна й треба мати претенсії до наших православних за те, що нам і досі бракує "православної" вітки Пласту. (Про наших протестантів уже й не згадую, хоч їхнє число не таке то й мізерне, щоб з легким серцем ставити їх поза рямки української нації).

Річ ясна, що в початковій стадії творення православних відділів українського Пласту їм бракувало б кваліфікованих пластових виховних кадрів, бо історично склалося так, що ці кадри переважно галицького, а отже й католицького походження. Річ ясна, що були б при цьому щирі й нещирі протести з приводу "розбивання" хибно зрозумілої соборности і єдности. Очевидне й те, що постійне узгіднювання діяльности між православною й католицькою вітками українського Пласту вимагало б від пластових провідників максимального громадського вироблення, терпимости й доброї волі. Але зате, у наслідку такої трансформації, — до якої напевно дійде якщо не на еміґрації, то колись в Україні, — позитиви рішуче переважали б над неґативами й перешкодами.

Передусім, тоді відпала б усяка потреба в творенні окремих суто церковних організацій молоді, нічим між собою не пов'язаних. Кожна наша Церква мала б "свій" Пласт, цебто кожна Церква мала б можливість безпосередньо й постійно впливати на релігійне виховання дітей і юнацтва даного віровизнання. Далі, відпала б можливість калічення молоді дошкільного й шкільного віку однобічними партійними доґмами й ненависницькою партійною практикою. Утвердився б принцип, що політичним партіям і різним групам нічого шукати серед молоді принаймні до 16 років життя, і наше громадянство, маючи повне довір'я до Пласту, напевно не терпіло б ніяких вийнятків з цього мудрого правила.

Вкінці, ми мали б єдину потужну Пластову організацію всієї української молоді до 16-17 років, з одним зверхнім Пластовим Проводом, з одною виховною методикою, з однаковим підходом до всіх виховних проблем, і в цій організації вся наша молода молодь справді виховувалась би в моральному, життєрадісному, соборницькому й державницькому дусі. Неминучі релігійні різниці між пластунами різних віровизнань достатньо рівноважилисся б *спільними* З'їздами, здвигами, прогулянками, знайомствами та й всією виховною тематикою. Політичних різниць у молоді шкільного віку ще не мусіло б бути. В кожному випадку їх не мусіло б бути на форумі пластової організації.

Таким чином, ми дістали б добре виховану й менш-більш однорідну молодь, з якою пізніше легко було б будувати не лише свою державу, але й кращий та справедливіший лад на всій знедоленій нашій планеті... Та тут, очевидно, в кожного виникне тривожне питання: а де ж у цій системі місце для ОДУМ-у (чи для СУМ-у), якщо вся передовіша українська молодь мала б належати тільки до Пласту?

Для тих, хто уважно слідкував за ходом моїх "фантастичних" думок, відповідь на це питання мусіла б бути ясна. Я підкреслив на початку, що Пласт — це організація дошкільної й шкільної молоді, віком щонайвище до 17 років. Пластове виховання базується в основному на тезі: *життя — це гра!* Така теза зрозуміла, слушна й цілком виправдана в відношенні саме до тієї *молодої молоді*, яка перебуває ще під повною опікою батьків, школи й вихователів, але вона втрачає ґрунт і виправдання у відношенні до молоді *старшої*, яка з-під цієї опіки частково виходить і пробує ставити перші самостійні кроки в житті. Для цієї старшої молоді — *життя вже не гра*. Для неї, як і для всіх майже зрілих людей, життя — це насамперед жорстока, тяжка, часто підступна й облудна боротьба. Боротьба міжнаціональна, міжпартійна, міжклясова, групова, індивідуальна, яка нівелює й деформує навіть найкращі ідеї та наміри. Пласт за своїм характером не готує молоді до цього роду життя й боротьби. Він прищіплює молоді прикмети одвертости, правдомовности, точности, дисціплінованости, любови до ближнього, міжнародньої

й національної солідарности, — та все це прикмети, на жаль, не сучасного, а завтрішнього світу, не сучасних, а завтрішніх людей...

І ось перед 16-17-річним пластуном виникає звичайно болюча ділема: він відчуває, що мусить розпрощатися з життєрадісним світом джемборі, ватр і пісень. У Пласті він уже не навчиться нічого. Пластові гри й виховні атрибути видаються йому вже занадто дитячими. Дальшим перебуванням у своїй молодечій організації він лише уникає участи в справжньому житті й відхиляє відповідальність за вибір... З другого ж боку, пірнути у вир політичного й громадського життя, стати одним з "дорослих", — це частогусто значить позбутися набутих пластових прикмет, позбутися всіх молодечих мрій і ілюзій та "між вовками жити по-вовчому".

Перехід, отже, надто різкий, незвичний, і багато надійних пластунів неспроможні перейти цей життєвий Рубікон на протязі всього життя. І не їхня в цьому вина: вони дістали в Пласті прекрасне виховання релігійне й національне, але не дістали, бо не могли дістати, задовільного виховання *суспільно-політичного*. І ось цю велику прогалину між Пластом і реальним життям, між світом завтрішнім і сучасним, покликані виповнити своєю конструктивною працею надконфесійні й надпартійні, але *виразно політичні й незалежні організації старшої молоді, віком від 16 до 25 років*. Саме такою організацією на українському ґрунті мав стати й повинен стати ОДУМ. Принаймні, таким я собі уявляв ОДУМ з самого початку й по таких лініях розгортав би всю величезну, м'ятежну й відповідальну його діяльність.

Якою ж мала б бути в моєму розумінні та одумівська діяльність, яке її місце й питомий тягар у культурному й політичному житті української спільноти, — про це докладніше у черговому числі "Молодої України".

Проф. І. РОЗГІН

СУЧАСНИЙ СТАН ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

(Доповідь на 8-му З'їзді ОДУМ-у США)

Національне відродження українського народу, що завершилося революцією 1917 року, створенням власної Суверенної Держави — Української Народньої Республіки, і визвольними змаганнями, що продовжуються досі — принесло українському народові нові форми політичних, громадських, культурних і навіть церковно-релігійних організацій. В числі цих державних атрибутів — система шкільної і позашкільної освіти була чи найважливішим досягненням революції і визвольних змагань. Формально українська національна система освіти діяла в Україні до 1921-1922 року, а фактично, на різних українських землях, до другої світової війни і діє до певної міри тепер, на еміґрації, в країнах нашого нового поселення.

Більшовики, окупувавши Україну, офіційно знищили українську систему освіти і запровадили свою, єдину для всіх республік СРСР, отже й для України. Що ж являють собою теперішні школи в Україні? Без перебільшення можна твердити, що всі вони є справжніми прибудівками комуністичної партії, про це недвозначно заявляють всі керівники освіти. Наприклад С. Кафтанов, будучи міністром освіти СРСР, так висловився про вищу школу:

> "Вища школа СРСР відображає особливості соціялістичного ладу та його незаперечні переваги. Ця школа виникла не відразу; вона пройшла великий шлях розвитку, кріпла разом із цілою країною, і тепер являє собою струнку систему, що відповідає потребам соціялістичного суспільства і величезним завданням побудови комунізму".

Хоч усі школи в Україні ніби державні установи, але фактично вони в першу чергу партійні. А тому, що комунізм і більшовизм, як не проґресивні явища (вчення і практика), що провадять людство не до волі й щастя, а здійснюють модерну деспотію, оперту на злиднях, неволі і страхові, — то й вся система освіти, як провідник ідей комунізму-більшовизму служить в першу чергу духовому, політичному, національному і моральному поневоленню українського народу.

Офіційно, тобто, згідно з конституцією, а не лише декляративно, радянська школа здійснює велетенську спробу більшовиків "реконструювати людину", або точніше — виховати нову "совєтську людину".

Цій меті служить уся система юрисдикції із державним законодавством, вся система державного управління з її адміністративним і таємним наглядом, з пашпортною системою, реєстраціями, трудовими книжками, обмеженнями в пересуванні, обмеженнями в часі та місцях перебування, дивоглядними способами карання навіть за недовершені вчинки, нечуваною експлуатацією і напівголодною екзистенцією. В цьому ансамблю "державних атрибутів" більшовицької держави — школа і взагалі вся система освіти займають чи не чільне місце.

Відомо, що всі школи у вільному світі, в залежності від їх ступня, навчають молодь сучасних досягнень науки, — національної та світової. В процесі навчання школа виховує у молоді притаманні їй здібності та прищеплює загальнолюдські норми поведінки, на ґрунті християнської моралі і сучасної культури. Загально кажучи, школа вільного світу виховує у молоді працьовитість, карність, любов до ближнього, повагу до старших, любов до батьківщини.

Зовсім інше завдання мають школи комуністичного світу, тобто СРСР, в тім числі й України. Завданням підсовєтських шкіл, а в останній період і шкіл сателітів, є виховувати "борців" за опанування вільного світу і запровадженням більшовизму-комунізму. Вони виховують не вільних творців нового життя, а безсловесних рабів-роботів. Прищеплюють свою протилежну до загальнолюдської мораль: "Моральним є все, що на користь комунізмові". Школа вчить, що лише комуністична партія і її провідники непомильні, і все, що вони кажуть — істина, яка не підлягає ні критиці, ні навіть будь-яким сумнівам. За протилежні думки карають, як за злочин. Всі знання, звички, норми поведінки, що їх дає більшовицька школа — базована на вченні партії, а не християнській моралі.

Стисло кажучи, сучасні школи в Україні — формально українські (за назвою), але партійні, комуністичні за змістом. Крім якоїсь суми формальних знань — з мови, літератури, фізики, математики, природознавства тощо — всі вони навчають матеріялістичної філософії, діялектичного та історичного матеріялізму, тактики й стратеґії більшовизму, навіть військового мистецтва, бо всіх вихованців в обов'язковому порядку примушують вивчати військову справу. Навчання у школах України не легке. До останнього часу обов'язковим навчанням було навчання до 7-ої кляси, тепер, нібито, хочуть запровадити обов'язкове навчання до 9-ої кляси. У всіх школах молодь навчається повних 6 днів на тиждень, при 6-тигодинному щоденному навантаженні. Отже, річно молодь в Україні навчається 213 днів (в Америці лише 180 днів). Крім того, кожний учень має не менше 4-х годин домашніх завдань. Якщо до цього ще додати шкільно-позашкільне громадсько-політичне навантаження (участь у піонерських і комсомольських організаціях та різних політгуртках), то кожному стане зрозуміло, що совєтська система освіти "страшна і єдина в світі", як висловився один американець, що спеціяльно досліджував стан освіти в СРСР.

При таких умовах в Україні існує в 1958 році 138 вищих шкіл, в них навчається 346.000 студентів (в тім числі і заочників); 30.071 загально освітніх шкіл, з них 6.540 середніх, 10.639 семирічок, 12.892 початкових. У них навчається 5,432 200 учнів (в 1954 році було 6,5 мільйонів).

Крім того ще діють такі професійні, спеціяльного призначення школи: 601 технікум, де навчається 261.000 студентів, з них 49.000 заочників; 658 шкіл трудових резервів, де навчається 159.000 учнів; 100 професійно-технічних шкіл, 150 шкіл будівельних та ціла низка шкіл фабрично-заводського навчання. У всіх останніх школах навчається більше, як 100.000 учнів, при тому всі без відриву від виробництва.

Найцікавіше і найважливіше, що в Україні недавно почали організовувати найновішого типу закриті "Школи-інтернати", для дітей більшовицької еліти. Таких шкіл-інтернатів на Україні покищо існує 99, і в них навчається 20.000 учнів, але до кінця періоду тепер діючого п'ятирічного пляну має бути організовано ще 150 шкіл-інтернатів.

До цієї шкільної сітки треба ще додати всі позашкільні установи, що також діють як допоміжні навчально-виховавчі заклади, а саме: обласні, міські та районові палаци піонерів, усього їх в Україні 100. Піонерські клюби — 150, дитячі бібліотеки — 180, обласні дитячі технічні станції і станції юних натуралістів, спортові школи і будинки художнього виховання дітей, забавові та оздоровчі майданчики (більше 1000). У всіх цих позашкільних установах у середньому з року в рік виховують близько 3 мільйонів дітей.

Така система освіти України. До цього треба сказати, що навчають у всіх без вийнятку школах, навіть духовних семінаріях, а їх існує в Україні аж... чотири, "любити комуністичну партію, слухатися її провідників, ненавидіти все західньо-европейське й американське, "буржуазне". З катедр вищих шкіл навчають, що "Грушевський ніякий вчений, а буржуазний націоналіст", а про всіх видатних творців українського відродження, української науки, навіть не згадують. Найбільше втовкмачують молоді про потребу любови до великоросіян, бо, мовляв, лише вони, як старші брати, дали Україні "і щастя, і волю".

***

Щоб розкрити внутрішню істоту совєтського шкільництва, треба подати деякі відомості про структуру їх організаційного та внутрішнього життя. Отже, формально школами керують кілька міністерств: Міністерство вищої освіти України — вищими школами, Міністерство освіти — середніми і початковими, Міністерство культури — позашкільними установами, Головне управління робітничих резервів при Раді міністрів УСРР — школами трудових резервів, Управління шкіл різних міністерств — технікумами, школами професійної освіти. Здавалося б, що така складна структура управління школами мусіла б неґативно відбиватися на справі виховання молодих кадрів, але насправді цього немає, бо в Україні фактично всім керує комуністична партія, через свої спеціяльні "Відділи шкіл і освіти". Тому всі школи діють "нормально", неухильно виконуючи волю партії.

Для характеристики внутрішнього стану шкіл подамо дещо про окремі типи шкіл, їх стан, тенденції розвитку тощо.

Дуже показовим буде приклад із школами "Трудових резервів". Як відомо, в 1938 році був виданий "Закон про трудові резерви", а на підставі його створено "Міністерство трудових резервів", яке відкрило спеціяльні "Школи трудових резервів". Від того часу щороку 12-17-літніх юнаків і юначок, без їхньої та їх батьків згоди, мобілізують до цих спеціяльних ремісничих шкіл. Молодь мусить з'являтися на спеціяльні "призивні пункти", де її "сортують" і групами відправляють до відповідних шкіл. Як правило, відправляють українських дітей до найдалі розташованих шкіл, здебільшого у глибині Росії в Сибірі до великих новобудов, бо школи ці роз-

кидані по всій території СРСР, при великих підприємствах, залізничих вузлах, копальнях, шахтах тощо.

На місці всіх дітей відразу одягають у напіввійськову уніформу, приміщують в касарнях і запроваджують напіввійськову дисципліну й муштру. Навчання відбувається трохи з теоретичних дисциплін і з загально-освітніх, не більше 15-25% часу, а решту дня діти виконують фізичну працю, як учні-робітники. Термін навчання від 6 місяців до 3-ох років, в залежності від фаху.

Після закінчення терміну навчання — кожний абсольвент мусить протягом 3-х років працювати на тому ж підприємстві, при якому знаходиться школа, і лише після відбуття цього трьохрічного стажу — уже як кваліфікованого робітника чи робітницю відправляють перших до армії, а інших на постійну працю, здебільшого на новобудови, поза Україною. Як ми вже згадували, в Україні тепер діють 658 шкіл трудових резервів, і в них навчається 159,000 учнів.

Другою новиною у галузі освіти в Україні є недавно знову запроваджена "політехнізація шкіл". Цікаво тут зауважити, що в 1932 році подібна "політехнізація" була запроваджена, але з браку відповідних умов (технічної бази, кваліфікованих інструкторів) в 1936 році була скасована. І от тепер, рівно через 15 років, 19 З'їзд комуністичної партії в 1952 році знову ухвалив запровадити політехнізацію. Як видно з настанов, теперішня політехнізація має подвійне завдання — готувати кваліфікованих робітників для промисловости й сільського господарства і боротися з "вільнодумством" молоді. На 13-му З'їзді комсомолу Хрущов сказав:

> "Настав час рішуче перебудувати систему виховання нашого покоління в школах, що підростає. Не можна миритися з такими недоліками в нашій школі як недостатність виховання в учнів пошани до праці... Радянські школи покликані готувати різносторонніх освічених людей, що добре знають основи наук і разом і тим здібних до систематичної праці, виховати в молоді прагнення бути корисним суспільству, активно брати участь у виробництві вартостей потрібних для суспільства".

Перехід чи спроби переходу на загальне десятирічне навчання і перетворення десятирічок, що давали загальну освіту як підготовку до вищої школи, у "політехнізовану" школу, що має готувати кваліфікованих робітників для різних галузей народнього господарства — змінило цілком значення середньої освіти. Треба було знайти нову форму підготовки до вищих шкіл. Ось чому потрібно було створити школи-інтернати, про які ми вже згадували, для дітей "нової комуністичної кляси". Треба відмітити, що ці школи-інтернати побудовані в передмістях, дачних місцевостях, у сприятливих для здоров'я лісових масивах. В Україні має бути побудовано 250 таких шкіл-інтернатів, покищо побудовано, як ми згадували, 99, і в них виховується 20.000 молоді.

Створенням шкіл-інтернатів завершено формування шкільної системи, закріплено клясове розшарування і дискримінацію молоді селян і робітників. Цікаво подати один деталь, що кидає світло і на справу політехнізації, і взагалі на стан середнього шкільництва.

В 1954 році, в "Літературній газеті" від 9 серпня появився лист якогось Гіріковського, складача-друкаря з Білорусі. В цьому листі автор скаржився на свого сина, що не хотів учитися на складача, як радив йому батько, після закінчення середньої освіти (десятирічки), а бажав учитися у вищій школі, бо там, мовляв, вчаться всі його товариші. З того почалася широка дискусія, а після неї — обмеження в допущенні випускників десятирічок до вищих шкіл.

В 1955 році було висунуто гасло "З атестатом зрілости на виробництво!". Це гасло якнайширше розпропаґовано і доля 250.000 випускників десятирічок була уже вирішена наперед. Різні міністерства, ще перед закінченням навчального року, одержали певний континґент випускників середніх шкіл. Молодь із середніх шкіл СРСР, в тім числі й українська молодь — замість вищих шкіл, пішла на виробництво.

В 1956 році (4 травня) в "Правді" появилася кореспонденція з Алтайського краю, в якій подано окремі факти процесу відправки молоді "з атестатом зрілости на виробництво". З того допису виходить, що в 1955 році всі випускники Верхньо-Хортицької середньої школи, одержуючи атестати зрілости, "просили" комсомольську організацію видати їм "путьовку на цілину". Тепер вони скаржаться, що не мають можливости вчитися у вищій школі "заочно", як це обіцяли при відсилці на цілину.

А "Правда" 27 червня 1958 року ще конкретніше писала про мету "політехнізації":

> "Знання математики, електротехніки, кінетики — стає необхідним для кваліфікованого робітника, майже в кожній галузі матеріяльного виробництва. Праця робітника все більше й більше базується на використанні різних засобів автоматизації управління й контролю, на наукових знаннях і новій техніці, і все більше перетворюється на науково-технічну діяльність".

Такі "партійно-світоглядові" передумови політехнізації шкіл в Україні та в цілому СРСР. Як же виглядає ця справа фактично? Узагальнюючи, найстисліше формулюємо всі "досягнення" так:

1. Учні працюють у майстернях при фабриках, або при школах, як допоміжні робітники.

2. Працюючи на виробництві, спочатку одержують зарплатню учнів, а після деякого часу — кваліфікацію 3-го чи 4-го розрядів, і залишаються на праці як професійні робітники.

Не краще, якщо не гірше, справа в ділянці сільсько-господарської освіти, в школах сільського типу. Тому, що немає пришкільних навчальних об'єктів — навчальних ділянок, зразкових піль, шкільних теплиць тощо — учні мусять відбувати "політехнізацію" в колгоспах, або точніше — на колгоспних полях і фармах. "Учительська газета" хвалиться, що в одному селі біля

Харкова "шкільний колектив обробляє 80 гектарів колгоспної землі, при чому працюють всі, починаючи від 4 кляси, тобто 10-11 літні діти".

В іншому місці "учні вивезли 2,000 возів гною у поле", або "працюють на колгоспній фармі, змагаючись з кваліфікованими робітниками".

Трудно повірити, щоб у процесі ось такої "політехнізації" в молоді виховалася любов до фізичної праці.

Цікаво підкреслити, що політехнізацію почали здійснювати коштом скорочення таких предметів, як рідна мова й література, чужі мови, історія, психологія, логіка. Згідно з навчальними плянами, всі учні на протязі 3-х років мусять працювати на виробництві по п'ять годин тижнево. Влітку. за рахунок місяця вакацій — по чотири годин щодня.

В деяких школах, починаючи від 9 кляси, діти мусять працювати по три дні на тиждень на виробництві, або навіть запровадили 11-літнє навчання. ("Правда", 8 липня 1958 року). Це для всіх без вийнятку учнів середніх шкіл. Для тих, що хочуть вчитися у вищих школах, запроваджено обов'язковий дворічний виробничий стаж після матуральних іспитів.

Тепер знову відбувається "кардинальна перебудова" шкільної освіти в цілому СРСР, отже і в Україні. Передбачають на базі 8 чи 9-літнього загально-освітнього навчання побудувати спеціяльне професійне навчання, з тим, щоб усі бажаючі здобувати вищу освіту здобували її заочно, а вищі школи надалі будуть комплектуватися виключно кандидатами чи випускниками "шкіл-інтернатів".

***

"Що доброго з такої школи і науки, якщо вони навчають бути слухняним рабом?" — запитує один американський діяч, що відвідав СРСР, і відповідає: "Мета науки — служити свободі думки, а що з науки, коли люди не мають найелементарнішого права спротиву? Люди в СРСР позбавлені великої частини знання, бо їх безупинно годують брехнею".

"Отже, тим самим совєтська система не виховує загально-освіченої людини. Молода особа може знати все з біології чи техніки, але це, однак, не означає, що вона вже освічена. Тому в більшовиків найстрашніша в світі шкільна система освіти, вони найбільше з усіх народів світу іґнорують речі, які діються поза кордонами їхнього краю".

До цього ще потрібно додати, що школи в Україні здебільша містяться в тісних старих приміщеннях. Нових побудовано мало, і вони, так само, як і старі, перевантажені настільки, що навчання відбувається в дві, а то й три зміни. Обладнання клясних приміщень і лябораторій та майстерень застаріле і недостатнє. Допоміжних установ (спортових стадіонів, купальних басейнів, майстерень, навчальних городів чи піль) дуже мало, власне кажучи, вони є лиш при окремих школах. Навчальний персонал матеріяльно не забезпечений, перевантажений обов'язковою громадською працею і власним господарством (індивідуальними городами, домашнім тваринництвом), бо школа не забезпечує учителя і його родини в такій мірі, щоб вони могли прожити з зарплати. Такий стан середньої і початкової освіти в Україні. Перейдемо до короткого огляду стану вищої освіти.

(Далі буде)

Ігор Качуровський

НОВА ДОБА

За старе, за прекрасне!
(М. Б.)

Нова доба стира сліди карбовані
Старих культур на вежах і на банях.
На вулиці — дівчата розмальовані,
Широкоплечі, в чоловічих штанях.

Біля кіно — юрбу не в силі стримати —
Два поліцаї ввічливо - брутальні,
І бачиш все, коли проходиш мимо ти
Під вигук джазу з темної їдальні.

А ти ідеш, де брами вічного,
Де інший світ для слуху і для зору,
Туди, де профіль велетня ґотичного,
Прекрасного і древнього собору.

В шпилях і вежах сили духа втілені,
Незмінні в дооколишньому русі.
А в храмі пусто. Над книжками схилені
Лише самотні дві чи три бабусі.

Чи чуєш? Над глибинами бездонними
Орґану звуки піднялись і впали.
Маленький, під могутніми колонами,
Ти любиш слухать, як дзвенять хорали.

Та не здолати звуками безсилими
Страшної пустки, що панує в храмі,
Мара руїн спливає над кадилами,
І запах тління чути в тиміямі.

Вже доторкнувся до шпиля високого
Над світлим храмом чорний подих смерти.
Чи ж стане сил у тебе, одинокого,
Скарбницю духа в чужині підперти?

Адже тоді, як від чумної повені
Загинули твої святині власні,
В ту ж мить в твоїй душі збудовані
Постали храми світлі і прекрасні.

Чи ж знає хто, що без твоєї участи
Ніщо не може врятувати храму?
Ти — міст через безодню неминучости,
Ти — той ключар, який пильнує браму.

А час іде. І палець приреченности
Торкається до кожної святині,
І під гнилими плямами буденности
Зникає все, що вічним зветься нині.

Нова доба стира сліди карбовані
Старих культур на злотосяйних гранях.
На вулиці — дівчата розмальовані,
Бридкі дівчата в чоловічих штанях.

Свирид ЛОМАЧКА

КАР'ЄРА ДОКТОРА ЦИБУЛІ*)

(Комедія-шарж з канадського життя на 3 дії)

ДІЙОВІ ОСОБИ:

Д-р Цибуля — еміґрант, 40-45 років.
Стефця — його дружина, 35 років.
Оленка (Гелен) — їх донька — 13 років.
Марфа Івановна — еміґрантка, 65 років.
Печериця — лікар, приблизно того ж віку, що й Цибуля.
Джан — канадець українського роду, 17 років.
Старий чоловік невизначеного фаху — 70 років.
Пацієнт д-ра Печериці — 50 років.
Чоловік, *Жінка* — канадські бізнесові аґенти, 30-40 років.
Бараболя — видавець і редактор газети "Наш Повіт", 35-40 років.

Місце дії — Канада.

ДІЯ ПЕРША

(Кімната пересічного українського еміґранта, провізорично переділена надвоє: в більшій половині — приватне мешкання д-ра Цибулі, в меншій — його "бізнес" — матримоніяльне бюро. Обидві половини відповідно умебльовані. У меншій половині — письмовий стіл, над яким, на стіні, напис: "Матримоніяльне бюро доктора Цибулі. Уділяю фахові поради на різні життьові комплікації — одруження, розводи тощо. Відкрито від 7 до 10 год. вечора". Відкриваються двері, і в брудному робітничому одягу, сам брудний, з "лонч-баксою" в руці, входить доктор ЦИБУЛЯ. Вигляд його вкрай пригноблений. Зрезиґновано кидає "лонч-баксу" в куток і сідає на стілець).

ЦИБУЛЯ (Зітхнувши): Ху! Так чоловіка легко й викінчити! Ну, де хто видів у цивілізованій країні, щоб інтеліґентний чоловік, доктор, надривався, як остання худобина?! І де? — в жидка у бизнесі, попихачем. Добре хоч, що дістав лайд-оф, а то пропав би чоловік нізащо! *(Скидає верхній одяг, вмивається).* Не знаю тільки, як сказати Стефці про лайд-оф... Вона й так нарікає, що мало грошей, все хоче власного бизнесу, ніби власний бизнес таке щастя. Ось я маю матримоніяльне бюро, а яка з него користь, прошу панства? Ніякої. Так, уступить часом якийсь ґосць, повогоримо та й по всьому. Правда, я тримав його відкритим вечорами, по роботі, то й клієнтів було небагато. Може щойно тепер, як відкрию на цілий день, бизнес піде краще, хоч Стефця в це не вірить. Буду видів. А тимчасом, поки Стефці нема, закінчу свою біоґрафію до книги видатних людий нашої орґанізації, бо ще, не дай Господи, вмру і ніхто й не знатиме, якого чоловіка втратила в моїй особі Україна. *(Сідає до машинки і одним пальцем друкує. Надрукувавши кілька рядків, перечитує):* ...і лише бу-ду-чі по-ко-лін-ня з-мо-жуть по зас-лу-гах оці-ни-ти пра-цю док-то-ра Ци-бу-лі для до-бра ук-ра-їнсь-кої на-ції...

(Входить Стефця в хутрі, з пакунком в руках).

СТЕФЦЯ (Зрезиґновано): Знову пишеш? Пиши, пиши... Порєдні чоловіки вже давно познаходили джаби, покупляли бизнеси і всьо, що треба, один доктор Цибуля ніц не дбає! Видумав якесь матримоніяльне бюро для дурнів і хоче з него жити. Еге ж, виживеш! Всі жінки, що я їх знаю в Торонті, живуть краще, ніж я. Ну, хіба це життя? Яка порєдна кубіта піде до склепу в такому футрі, як я? Та я вцалє не маю в чім вийти на люди.

ЦИБУЛЯ (Не відводячи голови від машинки): Та чого там не маєш, Стефцю?! Маєш, маєш!...

СТЕФЦЯ: А певно, що не маю! Хіба, наприклад, пані Пащецька, або пані Смородська ходять в такому футрі, як я? Мені вже встидно вийти на вулицю! Мала рацію покійна мамця, царство їй небесне, коли казала, що за тобою бідуватиму. *(Схлипує).*

ЦИБУЛЯ: Але ж, Стефцю, заспокойся. Що тобі до пані Пащецької, чи до кого? Чоловік її простий хлоп, має руки, як довбні, що йому заробити на хутро чи на яку іншу забаганку жінці? Головою він, звичайно, ніц не втне, але руками — овшім... А в мене навпаки: голова ще тако-сяко, але руки... *(дивиться на свої руки)* — руки, Стефцю, панські. Просто шкода такі руки на роботу. Та й душа в мене не лежить до праці. Ти пригадуєш, торік, пішов я до одного жидка на фабрику, набивати ляльки клоччям. Набивав я їх години дві чи три, а жидок усе дивився на мене скоса і щось тихенько бурчав собі під ніс. А тоді підійшов до мене й каже: "Ви, каже, пане, так хочете працювати, як моя стара шкапа. Ось вам гроші за три години, та й бувайте здорові. Бай-бай!"... Такий жидюга! Я хотів заскаржити його до суду, а потім, думаю, немає з ким ся морочити! Канада, Стефцю, не для нас... Хіба тут хто шукає інтеліґентного чоловіка, доктора? Ех! *(Зрезиґновано махнув рукою).* Але нічого, Стефцю. Треба щось пробувати. Ось лишень скінчу писати матеріяли про себе для книги видатних людий нашої орґанізації, як зачну варити собаче мило. *(Захоплено):* Це, Стефцю, бизнес! Будеш мати ще краще хутро, як пані Пащецька...

СТЕФЦЯ (Трохи здивовано): Яке собаче мило?

ЦИБУЛЯ: А ось яке: в Канаді, як сама бачиш, собачні не бракує. Собаки бігають по вулицях, собаки в установах, у хатах, у трамваях і автах. Є собачі шпиталі, собачі санаторії й так далі... Часто можна бачити, як підстаркуваті пані й панночки ведуть на ланцюжку якогось

*) Всі права застережені автором. Ред.

шолудивого пса і промовляють до нього "дарлінґ", "гані", "світгарт", або якусь подібну псячу ніжність. Собак стрижуть, зачісують, купають, роблять їм тривалу й нетривалу мондуляцію, полішують лапи, хвости й так далі... Тож я й подумав: чому б мені, як чоловікові ідейному, не взятись за ідею варення високоякісного собачого мила? Може бути кількох сортів: для лап, для вух, для хвоста й так далі... Маю деякі труднощі з назвою. Ти ж знаєш, як важливо для товару мати маґічну, притягаючу назву... Ось у мене тут цілий список: *(Бере листок паперу і читає):* "Гав-гав"... "Собаця"... "Псина"... "Собачий аромат"... "Акабас" і так далі...

СТЕФЦЯ: Чудово! Файно! Всі назви гарні, особливо "Акабас". Але що це значить?

ЦИБУЛЯ: "Акабас"? О, це секрет винахідника! А правда гарно? Щось на зразок "Парнас", "Пегас", або якогось іншого шляхетного старогрецького слова. А насправді — це звичайне слово "собака", якщо його читати навпаки...

СТЕФЦЯ (Сміється): Браво, браво! "Акабас"... *(Читає навпаки):* Але ж виходить не собака, а сАбака. Мусить бути "Акабос"...

ЦИБУЛЯ: Це я навмисне трохи перекрутив, щоби не зразу догадались, звідки назва. Акабас якось краще...

(За сценою спершу віддалено, а потім ближче й ближче чується несамовите бемкання гітари і, відповідне до нього, несамовите завивання не то чоловічого, не то звірячого голосу. Цибуля й Стефця переривають розмову і з виразом деякого здивування й замішання слухають. Входить ДЖАН з гітарою, в сорочці з малюнком Ельвіса Престлі на грудях і на спині. Ставши серед сцени, несамовито поводячи очима, деручи рота і дриґаючи ногами так, як це робить Ельвіс Престлі, Джан співає, під акомпаньямент гітари, одну з його пісень. Цибуля й Стефця окамеліло дивляться на нього. Так триває кілька хвилин, аж поки Джан не кінчає пісню).

ДЖАН: Гелло, пипел, де Гелен?

СТЕФЦЯ: Гелен? Гелен ще в школі. В чім справа?

ДЖАН: Ші проміс мі піти на Санісайд на данцінґ. А потім, можьє, підем на шьов, або на дрінкс, на Кока-Кола...

СТЕФЦЯ (Вражено): Що-о? Гелен мала йти з тобою на данцінґ, та ще й на дрінкс? Та їй же щойно 13 років!

ДЖАН: Ват диферент? Ші із ґирл — дац ал. Донт бі олд фешен пипел! Гелен із прті ґирл, щьо буде сидіти вдома?

ЦИБУЛЯ: Но, Джан, Оленка не має часу на танці... Пошукай собі іншу дівчину. Та хоч би ми її й пустили на танці, то вона й сама не піде, бо одне, що не вміє по тутешньому, а друге, що вона в нас скромне дівча й соромиться. Так що соррі, Джан... *(Розводить руками).*

ДЖАН (Трохи розчаровано): Ол райт! Побачимо... *(Пішов).*

СТЕФЦЯ (Обурено): Щось такого!

ЦИБУЛЯ (Розводить руками): Брак національного виховання... Що зробиш? Але теж придумав: Оленку на танці! Та воно ж невинне дівча, їй, мабуть, і в думці нема щось такого!

СТЕФЦЯ: Певно, що нема! Але мені цікаво про той бизнес. Чи він піде?

ЦИБУЛЯ: Який бизнес?

СТЕФЦЯ: Таж собаче мило!...

ЦИБУЛЯ (Спохопившись): Ах, так! Якщо зробити відповідну рекляму, наприклад написати в ґазетах і передати через головніші радіостанції, що після миття милом Акабас пси стають такі розумні й благородні, як їх господарі, то успіх забезпечений! Немає сумніву. Але перед тим, як приступати до виробництва, я мусів би дістати якусь рецепту, а також пса для спроби, як те мило на нього ділатиме...

СТЕФЦЯ (Діловито): Рецепта — річ пуста, вистачить дістати перепис продуктів, які вживає на свої розхвалені "торти" пані Пащецька, додати трохи "Спік-Спен"-у — і буде знамените мило. Гірша справа з собакою. Де його дістати й де тримати? Може якось обійдемося без пса?

ЦИБУЛЯ (Трохи ображено): Таке говориш! Якщо продукт не буде попередньо випробуваний, то не дістанеш лайсенсу на продаж. Треба пса!

СТЕФЦЯ (Нерішуче): А може б ти так випробував на собі?...

ЦИБУЛЯ (Ображено): Йди геть!

СТЕФЦЯ (Підступає до Цибулі й обіймає його за плечі): Не сердься, Тодзю! Рецепту я сейчас тобі дістану, а пса... *(задумано)* пса можна б заманити з вулиці, тут бігає один ляґавий, та тільки де його триматимеш? Хіба у спальні?

ЦИБУЛЯ: Звісно у спальні! Спробуй непомітно заманити.

(Стефця виходить у бічні двері. У протилежні двері входить МАРФА ІВАНОВНА — огрядна жінка років 65-ти, з вигляду приміська перекупка, або маломістечкова міщанка. Надзвичайних розмірів капелюх з пером та інші бароккові аксесуари одягу, спізнілі в моді на пів століття, роблять її постать претенсійно-комічною.

МАРФА ІВАНОВНА: Здрастуйтє пожалуста, чи доктор принімає?

ЦИБУЛЯ: Що принімає?

МАРФА ІВАНОВНА: Та больних...

ЦИБУЛЯ: Больних не приймаю. Тут, прошу пані, матримоніяльне бюро, а не лічниця.

МАРФА ІВАНОВНА: А на дверях написано, що здєсь доктор...

ЦИБУЛЯ: Доктор і єсть. Але не доктор медицини, а *(заникується)*... доктор взагалі, це, прошу пані, титул, назвисько...

МАРФА ІВАНОВНА: Непонятно. Ну, та всьо равно. А чи можна спросити, по якій ви часті?

ЦИБУЛЯ: Я, прошу пані, щось як адвокат, даю поради в справах розводових і одруження...

МАРФА ІВАНОВНА: От і харашо. Це те, що мені й нада. *(Сідає на стілець, кладе біля себе торбинку, парасолю і якісь вузлики).* Ух, уморилась! Я хотіла б получить розвод з му-

жом. Год тому ми повінчалися в русской церкві, вінчав нас батюшка Афанасій, очень хароший человєк, а за свідєтєлєй були Єлізавєта Марковна і Тімофєй Петрович, що живуть коло єврейського базара, може ви знаєте... Ну, але жизні не було *(зітхає)*. Я, як ви, може, самі замітили, женщина уважаємая, образована, мій первий муж був дворником в Козятині, і я не можу позволити, щоб якийсь необразований фармер обращався зо мною, як з прислугою. Я не хочу много: хай перепише фарму на мене та й іде собі з Богом, а за погане обращеніє і за обман невинної женщини я вже нічого не хочу... *(Прикладає хусточку до носа)*.

ЦИБУЛЯ: Це, прошу пані, справа темна, судова, я полагоджую в більшій части подружні справи, от, наприклад, пошукування чоловіків або жінок, одруження й таке подібне. Інша річ, якби ви, прошу пані, хотіли одружитись...

МАРФА ІВАНОВНА: А чому б ні? Я ще женщина молода, як я буду без мужа? Тільки я хотіла б харошого мужчину, щоб добре заробатував, не пив, не грубіянив і щоб був фізічески сільний. Про умственне розвитіє я вже не кажу, кому воно в Канаді нужне!...

ЦИБУЛЯ: Це можна підшукати. Я маю декого на приміті. Вступіть, прошу пані, за тиждень.

МАРФА ІВАНОВНА: У що вступити?

ЦИБУЛЯ: До мого офісу вступіть. Зайдіть тобто.

МАРФА ІВАНОВНА: Харашо. А якби вам случився підходящий мужчина раніш, як за тиждень, то ось вам мій телефон, позвоніть. Тільки прошу я вас постарайтесь, пожалуста, щоб був фізічески сільний. Досвідання! *(Виходить. За хвилину вертається)*. Вибачте, пожалуста, що я вернулась. Я ще маю один вопрос. В прошлом году моя дочка втікла від мужа, люди кажуть, вроді б то через мене, але то не правда, то може трапиться жених і для неї. Буду вам дуже благодарна.

ЦИБУЛЯ: А кілько років вашій дочці?

МАРФА ІВАНОВНА: 38.

ЦИБУЛЯ: А яка вона на вигляд, зґрабна?

МАРФА ІВАНОВНА (Розчулено): Ангел! Трохи, правда, на канадських харчах потовстіла, душечка, але я думаю послати її в балетну школу, тепер же така мода, що всі мами, желають того діти, чи не желають, посилають їх на балет. Як ви мені радите?

ЦИБУЛЯ: Я думаю, що то було б для неї пожиточне. Моя доня теж там ходить, і вже так файно підкидає ноги, що аж любо дивитись. Все дитина чогось навчиться!

МАРФА ІВАНОВНА: То спасибі вам за хароший совєт. Досвідання. *(Виходить. В дверях ледве розминається із СТАРИМ ЧОЛОВІКОМ, що здивовано дивиться на неї)*.

СТАРИЙ ЧОЛОВІК: Добридень! Чи це тут такий офіс, де можна вибрати собі жінку, таке... ну, як його *(заникується)*... моріяльне бюро?

ЦИБУЛЯ: Тут. Прошу в цей покій, до мого офісу. *(Йдуть у другу, меншу половину. Старий чоловік сідає на стільці — Цибуля — за письмовим столом)*. Це ви хотіли б одружитися?

СТАРИЙ ЧОЛОВІК (Трохи зніяковіло): Я. Воно. знаєте, якось погано на старість одному, без жінки... Нема до кого й слова сказати...

ЦИБУЛЯ: Певно, що так. А яку б ви жінку хотіли? З дітьми чи без дітей, вдову, розведену, якої вдачі і скільки років?

СТАРИЙ ЧОЛОВІК: Та я хотів би, якщо можна, доброї вдачі, спокійну, без дітей, так років 20-30...

ЦИБУЛЯ: А скільки ж вам років, можна знати?

СТАРИЙ ЧОЛОВІК: Та на Покрову буде 70...

ЦИБУЛЯ: Трохи сумнівна справа. Але спробую. А ви, перепрашаю на слові, гроші маєте?

СТАРИЙ ЧОЛОВІК: Та трохи маю...

ЦИБУЛЯ: То я спробую. Може з грішми і вдасться щось зробити. Вступіть за тиждень.

СТАРИЙ ЧОЛОВІК: Дякую. Дуже я вас прошу: постарайтесь. *(Виходить. Зза сцени чується голос Стефці: "Кам, кам ін, дарлінґ" — та радісне собаче скавуління)*.

ЦИБУЛЯ (Прислухається, а потім радісно): Заманила! Молодець Стефця, заманила. Ну, та Стефця хоч кого заманить. Бувало у старому краю тільки пройде по вулиці вихилясом, то вже глядить за нею ціла зграя... Файна кубіта! *(Самозадоволено):* А дісталась таки мені, Цибулі. Хе-хе-хе! *(Знову стукає одним пальцем на машинці. Відхиляються двері і в них показується сяюче від задоволення обличчя Стефці)*.

СТЕФЦЯ (Таємничо киває пальцем): Ходи! Такий інтеліґентний песик, що аж любо! Дала йому сніданнє, з'їв і тепер спить на лужку. Я прикрила його твоїм плащем, бо в хаті трохи зимно...

ЦИБУЛЯ (Невдоволено): Егеж! Прикрила плащиком! А це ще що за штуки? Чи не міг би він спати на підлозі?

СТЕФЦЯ (Майже ображено): Ще щось видумай! Буде тобі заграничний та ще й панський собака спати на підлозі, мов який Рябко! Це тобі не в старому краю! Я ще не знаю, чи не захоче він обідати з нами за одним столом, як рівноправний член родини!

ЦИБУЛЯ (Безпорадно розводить руками): Не мала баба клопоту... *(Підходить до радіоапарата і повертає вмикач. Чується українська радіопрограма)*.

СПІКЕР: ...Маслянку, квасну і перекваш ену сметану, всякого роду сири і таке інше поручає своїм покупцям відома українська фірма "Сироватка". Хто не куплятиме молочних перетворів відомої української фірми "Сироватка", той ніякий український патріот, і з таким нема що вогорити! А тепер прослухайте перлину української музики "Бородату коломийку", що її спонзорує для шановних радіослухачів українська фірма "Сироватка".

(Чути спів): Пішла пані до костьолу
Богу ся молити,

А пан пішов до Ганнусі
Бороду голити!

(З сусідньої кімнати чується собаче виття).

СТЕФЦЯ: Замкни радіо! Чуєш, собака не може слухати...

ЦИБУЛЯ: Та чого там! Гарна програма... *(Неохоче вилучає апарат. Виття стихає).*

СТЕФЦЯ: Тепер лишилося тільки дістати рецепту на мило й приступати до діла. "Ака-бас!" Чудово! Надзвичайно! Я вже навіть придумала вершика для реклями в радіопрограмі. *(Співає):*

Акабас, Акабас,
Уживайте повсякчас.
Хто не купить Акабас,
Той нікчемний свинопас,
Не потрапить на Парнас,
Ака —
Ака —
Ака-бас!

ЦИБУЛЯ (Захоплено): Ого, Стефцю, то ти ще й поетеса! А я й не знав... Якби знаттє, то був би подав до книги мистців! Але як же справді з рецептою?

СТЕФЦЯ: Зараз зателефоную до пані Пащецької. Дуже я не люблю цієї гидри, але що зробиш — бизнес! *(Телефонує).* Геллов! Пані Пащецька? Доброго здоров'ячка, серденько! Давно не виділа вас, аж заскучала. Чому нігди не вступите? Немає часу, кажете? Е, недобре забувати приятелів, недобре! Ту в Канаді люди так залізли в ті бизнеси, так гоняться за тим доляром, що аж прикро. Готові продавати всяке свинство і дурити рідну маму, аби гроші. Так, так, серденько. Що кажете? Наїлися грибів і щось недобре в жолудку? А яких грибів? Може то ви, серденько, на здоровля, мухомора лиґнули? Але то ніц, серденько, то пройде, у вас такий жолудок, що якби ви, вибачте на слові, смоли з'їли, то й то вам ніц не буде. Як кажете? Спізнились на роботу? Мабуть довго вачували звечора телевиджен... То, кажу вам, погибель, та телевиджен! Я вчора ввечері дивилась, як смарувати наніч писок вазеліною, щоб не старіти. Дуже хвайна програма. Мало теж не спізнилась на роботу, але я, серденько, ставлю звечора стрілку на пів-години взад, помагає... А чи ви виділи, в якім капелюху прийшла до церкви пані Занудська? Пів церкви оглядалось! Що то, як не має кубіта смаку! Не капелюх, а сороче гніздо!

(Цибуля кілька разів під час цієї розмови хитає головою — ну, мовляв, почалося! — потім не витримує, встає і, махнувши рукою, виходить у сусідню кімнату. Входить ГЕЛЕН (Оленка). Волосся її туго стягнуте при маківці ґумкою, а решта вільно звисає у формі кінського хвоста. Недбало кинула книжки на канапу і підійшла до дзеркала. Вихиляючись, милується собою).

ГЕЛЕН: Мом, я хочу йти сьогодні на данцінґ...

СТЕФЦЯ: (Затуляє слухавку рукою, До Гелен): Не заважай, Оленко. Най побалакаю. *(Продовжує телефонічну розмову):* Я ж казала їй, що найкраще купляти шматтє в тому склепі, що на Квіні проти фрізієра, такий малий склепок, тримає жид з Копичинець, розуміє по нашому... Та той, той самий! Мені сказала про той склеп пані Хитра, та, що співає в хорі... Е, яке там співаннє! Верещить, же би її хто різав! А муж у неї хвайний чоловік, має ґовернаменський джаб, б'є печатки на свинях. Йдете на забаву? Де? До клюбу? Я теж пішла б, але не знаю, чи встигну попентувати нігті і зробити мондуляцію. Знаю, знаю, але він робить нездало. За тиждень розкрутилося. Але може я наніч закручу в папірчики. Та що ви кажете? А кілько заплатили? Доляр дридцять? О, то ви тано купили! Я питала в Симпсона, то доляр тридцять три!...

(Входить Цибуля. Гелен кидається до нього).

ГЕЛЕН: Тату, я йду сьогодні на данцінґ...

ЦИБУЛЯ: Що-о?

ГЕЛЕН: Я пообіцяла Джанові, що ми підемо ввечері на данцінґ, у найт клаб. *(Захоплено):* Тату, якби ти чув, як він гарно співає! Зварювати можна!

ЦИБУЛЯ (Сердито): Ще щось вигадай! Ніяких данцінґів, ще встигнеш. Краще он сідай та вчись на п'яні. Ти ж і танцювати по тутешньому не вмієш!...

ГЕЛЕН (Швидко): Вмію! Я бачила на пикчер! Лок: *(Вихилясом танцює, наспівуючи):*

Еври бади
Лав май бейбі...
і т. д.

ЦИБУЛЯ (Вражений, сіпає Гелен за руку): Годі, годі! Щоб я цего більше не видів! Ще щось видумай!

(На кухні чується якесь шипіння. Цибуля потяг носом і вийшов у кухню. За хвилину чується його крик):

ЦИБУЛЯ: Стефцю, Стефцю! А най тя шляк трафить з твоїми балачками! Тут на кухні щось присмалилося...

СТЕФЦЯ (До слухавки): Ой лишенько, дорогенька, мушу бігти! Там на кухні щось пригоріло. Бай-бай! *(Кладе слухавку і вибігає).*

ЦИБУЛЯ (Сам): Ручуся, що рецепти вона не довідалася. *(Гукає).* Стефцю! *(Входить Стефця).* Ну, а де ж рецепта?

СТЕФЦЯ (Сплеснула руками): Ой лишенько! Забула! Зовсім забула! *(Кидається до телефону, підіймає слухавку, але, подумавши, знову кладе).* Та цей перепис я, здається, маю. *(Йде в кухню і вертається з шматком паперу. Читає, а Цибуля записує все це в бльокнот).* Яйця свіжі, марґарина, смалець, сухий хліб, сир, маслянка, гречана крупа, шкірка з цитрини, цукор, оцет і таке інше. Розмішати в ступі і печи при температурі 500 ступнів.

ЦИБУЛЯ (Замислено): Рецепта нескладна, але дивна... Ще на торт вона, можливо, й надається, але на мило?...

СТЕФЦЯ: Та кажу ж тобі, що знамениті торти пані Пащецької завжди мають смак мила. Якщо рецепту трохи змінити, додавши соди, чи чого там, то буде зовсім мило...

ЦИБУЛЯ: Маєш рацію. Рецепта підходяща, але як розуміти "цукор і таке інше"? Цукор зрозуміло, але "таке інше"? Що воно таке і скільки його треба, того іншого? А зрештою, це ж рецепта на торт, а мені потрібно на мило. Отже, точність не важлива. Цукру можна, мабуть, не давати вцалє, а яйця не конечно свіжі. Замість цитрини можна дати трохи моркви для кольору, а замість оцту — спік спен або джевекс — щось таке, що мало б вимиваючі властивості. Щоб був гарний приємний смел, додамо вазеліни, а щоб трималось купи — трохи пляйстру. *(Занотовує все це в бльокнот. Задоволено):* А з мене таки непоганий хемік! Недаремно тиждень мив підлогу в драґшторі! *До Стефці):* Тут, Стефцю, я зревідував рецепту і зробив деякі модерні вдосконалення. Маєш. *(Вириває з бльокноту листок і подає Стефці).* Візьми всього потроху, що там написано, і вари при найбільшій температурі. Як звариш, то гукни мене, а я тим часом кінчатиму біографію. Тяжка це справа, Стефцю, написати про себе скромну, але гідну біографію... Але доктор Цибуля ще не з таких проблем вив'язувався. Вив'яжусь і тут... *(Сідає за машинку і мелянхолійно стукає одним пальцем, повторюючи):* Ли-ше бу-ду-чі по-ко-лін-ня...

Завіса.

(Далі буде)

С. РИНДИК

РЕЦИДИВІСТ

(Спогад еміґранта)

I.

Коли я проживав іще в нашій країні народньої демократії, то одного разу трапився був зі мною такий прикрий випадок:

Я служив у тресті Загобгбум, або сказати на повний язик — "Заготовка обгорточной бумаги". Мій відділ переводив статистику ганчірок по всьому Союзі і брав на облік їх призбирану готовизну, а потім порівнював їх із контрольними цифрами й пильнував, щоб були одержані приписані норми збору цієї важливої утильсировини. Це дуже марудна операція, бо раз-у-раз траплялось, що окремі райони, чи навіть області, а то й цілі республіки не додержували пляну, і треба було своєчасно нагуркати на них, або й просити засягнення НКВД. Правду сказати, до цієї інституції ми вдавалися тільки в крайніх випадках, або коли вона сама питалася нас, чи нема де зловмисного саботажу. Бо ці хитрани мали на оці виключно свої інтереси: якомога більше заарештувати й постріляти людей та поздирати з них одежу, а ми мали з того ще менше утильсировини, ніж мали. А крім того, вони дуже ускладнювали нам діловодство, бо не приймали збірних донесень, а вимагали їх спеціялізації: про кожний випадок саботажу треба було окремо писати, щоб таким чином було більше діл і більше тек. Їхня поміч зводилася до того, що цілі околиці позбувалися штанів і спідниць і ставали нудистами. А при таких обставинах, самі розумієте, наша утильсировина споживалася на місці, і ми не діставали ані найменшого клаптика якоїсь тканини.

І ось одного разу задеренчав у нашій канцелярії під носом завканца телефон. Завканц приклав до вуха слухавку, вислухав телефономовлення, сказав "да" і "слушаюс", а потім, відклавши рурку, звернувся до мене:

— Заввідділ кличе вас до себе.

— Чи брати статистичну сводку?

— На всякий випадок. ,

Я згорнув відповідні папери, пригладив чуприну, закрив лівою рукою, власне лівою долонею, штани в тому місці, де вони занадто вже витерлися, і пішов. А коли зайшов до кабінету заввідділа, то відразу впало мені в очі, що він чогось дуже непривітно дивиться на мене. Що за біда? Я ж роблю все, щоб припильнувати за збільшенням стану утильсировини. Більше не сила.

— А що це ви, товаришу, тримаєте там лівою рукою? — запитав мене грізним тоном.

— То нічого, чисті пустяки, товаришу заввідділ, — примимрив я прибитим голосом.

— Ану відкрийтеся!

Я відкрився...

— Ах, який жах! — скрикнула по-театральному машиністка Ліна Тараканова й закрила очі. То була велика негідниця. Уміла вдати соромливу дівчинку, хоч сама пройшла вже, як то кажуть, скрізь вогонь і мідні труби.

— І це ви називаєте пустяками?! — визвірився на мене заввідділ, побачивши діру на моїй матні. — Добрі мені пустяки! Слухайте, товаришу! Ви служите в державній установі всесоюзного значення, а не в цирку. І я не дозволю, щоб мої урядовці компромітували цю установу подертими штанами. З такими штанами запишіться до якогось театру сатири й гумору і тішите там громадян, показуючи їм роздерту матню. Отже, щоб багато не говорити, від завтра приходьте на службу в пристойному вигляді. І запам'ятайте собі, що в Радянському Союзі руки взагалі, а ліві зокрема, існують не для того, щоб закривати ними непристойні діри, а для того, щоб будувати комунізм. Можете йти!

Я вклонився і рушив до виходу, обернувшись до начальства матнею, де зяяла та капосна діра.

— Гей, гей, товаришу! — крикнув навздогін мені начальник, — та хоч закрийтесь рукою. Та ж знаєте, що в нас усюди в канцелярії сидять дівиці і дами, чи не знаєте? Вони вже давно нарікають на ваші штани і скаржаться мені, що

ваш одяг дуже негативно впливає на їх образотворчу уяву. Закрийтесь!

Я закрився. Отже, раз так, а раз так. То розкрийся, то закрийся.

Я розповів про своє горе завканцові і попросив його дати мені ордер на штани, бо треба вам знати, що всі мої дотеперішні довголітні намагання на полі придбання штанів, чи хоч якоїсь матерії для них, скінчились повним фіяском. Я многократно церував їх, підшивав латками, аж нарешті мусів був позбутись всіх надій.

— Ви при своєму розумі? — здивувався завканц, почувши моє прохання про ордер. — Де ви таке чули, щоб Загобгбум видавав якісь ордери на штани?

— То видайте хоч рекомендацію до Штантресту і напишіть їм, що я виконую роботу всесоюзного значення і тому аж ніяк не можу ходити в подертих штанах. Це ж не Америка, обдерта Волстрітом. Що вони собі думають!?

— Чоловіче добрий! — обізвався завканц. — Кожний громадянин Радянського Союзу виконує роботу всесоюзного значення. Навіть та стара бабуся, що ськає своїх унуків. Бо воша — наш ворог номер перший, і це Штантрест сам добре знає, і всякі такі рекомендації викидає на смітник історії.

— Що ж мені робити?

— Можемо видати вам ордер на обгорточний папір, — сказав, трохи злагіднівши, завканц, — але з обгорточного паперу штанів не пошиєте, а як і пошиєте, то за два дні будуть з них самі канцури. Це вам мало поможе, а на штани ми ордерів не даємо. Та ви самі це добре знаєте. Рятуйтеся, товаришу, якимось іншим способом.

II.

Завканц був добрий чоловік. Гріх сказати, що ні. І те, що він мені сказав, була щира правда. Обгорточного паперу можна було дістати, але яка рація? Я впав духом і вирішив, що завтра вже мене тут не буде.

Але один із моїх ближчих співробітників, довідавшись, що мені загрожує, пожалував мене і сам міцно задумався над моєю долею. А за якусь часину підходить до мене й каже:

— Бери ордер на обгорточний папір.

— Та навіщо? Що я з ним робитиму?

— Зможеш обміняти.

— На штани?

— Бери, кажу, ордер. У першім-ліпшім тресті обміняєш його на якусь іншу радянську продукцію, трохи ближчу до штанів, ніж обгорточний папір, а ту продукцію в другім місці знову на іншу, і так робитимеш від тресту до тресту, все ближче і ближче посуваючись до штанів, аж поки не дійдеш до самого Штантресту. Правда, чи ні?

Я подумав і сказав:

— Може й правда... У кожному разі не зашкодить спробувати. Спасибі, друже.

— Нема за що. А тепер іди до завканца і бери ордер. Та не забудь узяти заразом і дводенну відпустку, бо прийдеться багато побігати.

Діставши ордер на обгорточний папір, я насамперед подався до найближчого тресту, що виробляв повидла з бур'якових відпадків. На щастя, там ухопилися за мій ордер, як голодна дитина за мамину цицьку, і відразу видали мені ордер на повидла.

— Слава Богу! Обгорточного паперу нема! — викрикнув я, вискочивши надвір, і аж розреготався.

— А тепер, Калістрате Купер'яновичу, ще позбутися тих проклятих повидел...

Підбадьорений першим успіхом, я побіг до сусіднього тресту, де виробляли березові мітли. Довідавшись, що я маю повидла, голодні мітлороби зраділи, як малі діти, обласкали мене й негайно видали мені ордер на цілий вагон мітел.

— О-го-го! — кажу — коли так піде діло далі, то не заспівають ще перші півні, як я буду в штанах, — і побіг до чергового тресту.

Та тут... лиха доля сказала мені "тпрру!"

Навіть не вислухали мене до кінця і сказали, що мітел не потребують. У дальшім тресті тільки помахали головою. У ще дальшім тільки помахали. Я перебіг цілу вулицю, той самий вислід.

Став я і задумався...

— І що я з тими гемонськими віниками робитиму? Кому їх упхати? Хто в Радянському Союзі потребує віників, та ще й березових?

Перебравши в голові всякі фахи й усякі професії , я прийшов до висновку, що мітли зовсім дефіцитний товар, і треба було повидла ті затримати, а не міняти їх на дурні віники. Тут я згарячу дав великого маху...

Так, дав маху. І ця нещаслива пригода на довгий час затримала темпо моєї спекуляції. Я ходив по місті й туманів, і вже втратив був усяку надію на штани. Аж зайшов на край міста і там побачив трест Загм'ясо, або по-вашому, по-тутешньому, різниці. Сморід неймовірний. Я хотів тікати, але подумав собі:

— Ці душогуби напевно потребують мітел. Зайду. Може збудуся.

Зайшов. Показую ордера на мітли.

— Ах, чудово! — схопилися вони, — вже від півроку ждемо на ці мітли й не можемо діждатись. І гниємо отут. Давайте!

— Дати то не штука, — кажу їм. — А що ви дасте мені за це?

— Дали б вам м'яса, але самі не маємо. Можемо вам дати відповідну кількість коров'ячих рогів.

— Та на чорта мені, — кажу, — ваші роги?! Що я з ними робитиму? Це просто смішно!

— Зовсім не смішно, товаришу. Занесете до тресту, що виробляє рогові ґудзики, то ще вас поцілують.

Тут я подумав, подумав і сказав:

— Добре! Давайте ордера.

Ті гицлі сказали правду. Коли я показав ґудзикоробам ордер на коров'ячі роги, то негайно виписали мені ордер на ґудзики. І вже з цим ордером я подався безпосередньо до Штантресту. Це було аж на другий день моїх мандрівок по трестах. Доки буду жити, доти не забуду

свого мудрого співробітника, що порадив мені таку Одиссею. Світлий розум!

У Штантресті так само відразу вхопилися за мої ґудзики й сказали, що відразу видадуть мені штани.

— Без ваших ґудзиків, товаришу, наш п'ятилітній плян захряс би на 20%. Зараз дістанете штани.

— Добре, добре, — кажу — то само собою розуміється, що дістану, але прошу взяти на увагу мої умови: я візьму тільки такі штани, що мають обидві штанки з однакового матеріялу! Абсолютно! І сам зміряю, чи вони однакові завдовжки і завширшки. І мають бути кишені. Бодай одна. Інакше не даю ґудзиків!

— Товаришу! Ви ставите нам тяжкі умови, просто буржуазні умови, але будьте спокійні. Ми вже постараємось знайти вам і такі штани. Зараз це буде.

Коротко кажучи, по двох днях біганини я з'явився в канцелярії Загобгбуму в новісіньких штанах і зробив величезне враження своїм естетичним виглядом. Особливо на дам. Співслужбовці перемацали мої штани і були дуже здивовані, що обидві штанки з одного матеріялу й мають однакову міру.

— Не штанки, а близнюки! Це тобі, Калістрате Купер'яновичу, здорово пощастило, — казали, вражені таким незвичайним збігом обставин. — Могорич із тебе!

III.

— Буде й могорич, дорогі громадяни, — кажу, — чоловік не татарин, розумієтья на поведенції. Вже я зумію справити свої штано-вхідчини, тільки дозвольте наперед трохи відсапнути, бо набігався донікуди.

У нічліжарці імени Рози Люксембурґ, де я мешкав, мої штани зробили також фурор. Усі співробітники були захоплені. Так само кварком. До якої міри і як сильно моя обнова вдарила його по нервах, видно було з того, що він перервав роботу й кинувся обмацувати мене. А через годину появився на стіні нічліжарки, на тому місці, де перед тим були виписані слова Максима Горького "Людина — це звучить гордо!", новий афоризм: "Людина у нових штанах — це звучить гордо!"

Бо треба вам знати, що наш кварком був великим майстром усяких афоризмів. Це була його улюблена робота. На вхідних дверях, наприклад, він вималював таке: "Пам'ятай, входящий сюди, що ти входиш під сонце Сталінської Конституції, а тому постарайся хоч раз на рік змінити білизну!" А з другого, внутрішнього боку тих самих дверей дав напис: "Громадянине Радянського Союзу! Ніколи не забувай, що твій сусід має вуха і ніс!" І над кожним ліжком висіло щось подібне. Надо мною, напр., висіла табличка: "Спати стало веселіше!"

Це були пророчі слова. Вони здійснились і справдились, коли я придбав нові штани. Аж тоді я зрозумів і збагнув усю глибину того вислову. А щоб спати було мені ще веселіше, я стелив свої штани під рядно, щоб за ніч добре їх під собою випрасувати й загладити всі зморшки, набуті за день. А крім того, не хотілося зривати чужих очей і спокушати їх можливістю якоїсь потайної експропріяції.

Відпочивши трохи, я справив своїм співробітникам славний могорич. А ще перед тим покликав мене заввідділ, оглянув мої штани і, звертаючись до Ліни Тараканової сказав:

— А правда, Лінушко, наш Калістрат Купер'янович має тепер дуже естетичний вигляд?

Ліна подивилась на мене і зробила замріяні очі... Якби так не начальство, то кинулась би мені на шию. А перед тим негідниця ніколи ані не подивилась на мене. Любила не душу людини, а виключно її штани!

Досить того, що одного вечора ми собі добре побавились. А при цьому кожен з'їв щонайменше цілого оселедця. Хліба теж було досить. Та найбільше таки пішло горілки! Під її впливом я цілком втратив здібність розуміння того, що відбувалося, і коли потім дістався до нічліжарки, то ліг спати, не постеливши під рядно своїх нових штанів.

Коли вранці другого дня мені захотілося, між іншим, натягнути на себе штани, я побачив, що їх катма!

Я засунув руки під рядно — нема!

Я під ліжко — нема!

Я туди — нема!

Я сюди — нема!

— Гвалт, громадяни! — кричу, — хто взяв мої штани?

Це, звичайно, було дуже дурне питання, бо в Радянському Союзі ні один порядний чоловік не признається, коли він щось чуже замахорить, а тим більше штани. Я відразу побачив цю тактичну помилку і зайшов із іншого боку:

— Слухайте, шановні громадяни! Ви люди висококультурні і високоосвічені, тож добре знаєте, що штани — нежива річ і що вони самі від себе не рухаються, а рухаються тільки тоді, коли їх надягнути на ноги й ходити. Інакше ні. Тож мусить вам бути ясно, як на долоні, що мої штани самі не полетіли від мене, а що їх мусів хтось із наявних тут громадян своїми власними руками привести в рух. То хто був автором цієї механіки?

Могильна мовчанка...

Тоді я зайшов іще з одного боку:

— Друзі мої милі! Відкрию вам свою сердечну таємницю: ці штани я справив собі не для того, щоб викликати в своїх співгромадян почуття заздрости і смутку, чи якоїсь іншої меншевартости. Не для того, щоб хизуватися перед ними, а виключно для того, щоб мене не викинули з посади, бо начальство загрозило мені, що як не зміню штанів, то віддасть мене до цирку. Ви ж добре знаєте, що попередники цих штанів мали на матні величезну діру і тому аж ніяк не пасували до Загобгбуму, інституції всесоюзного значення. Всі дами тієї інституції нарікали на мої штани й категорично вимагали від начальства заборонити мені своїм нечепурним ви-

глядом псувати їм образотворчу уяву. Змилуйтеся, друзі!

Могильна мовчанка...

Тільки по деякому часі один сказав:

— Да...

І більше нічого!

Я хотів був заплакати, але своєчасно пригадав слова Сталіна "Жити стало веселіше" — і не відважився.

Нема що й казати, що я перепросив свої старі штани і пішов на службу в них. А там відразу донесли заввідділові, що я, мовляв, пропив нові штани і прийшов знову в старих. Заввідділ негайно викликав мене до себе:

— Ану, оберніться! — наказав мені, як тільки я увійшов.

Я обернувся.

— Заберіть руку!

Я забрав.

— Ах, який жах! — скрикнула Ліна Тараканова.

— Це, товаришу, — сказав червоний від злости заввідділ — зловмисний рецидив. Вам подобається компромітувати нашу республіку трудящих подертими штанами. І то якраз штанами. Фуй! Із цим можете йти собі до цирку. А ми рецидивістів не потребуємо. Адьє!

Так я позбувся разом двох речей: прекрасних штанів і посади. Але мій кварком зареаґував на це своїм способом. Я думав, що він пожалує мене, а тим часом він використав цю пригоду виключно в своїх інтересах. Зараз же зняв зі стіни афоризм "Людина в нових штанах — це звучить гордо" і замість того повісив нашвидкоруч складений свіжий афоризм: "Людина в подертих штанах — це звучить гордо!"

— Це, дорогий товаришу, більше відповідає ідеології великого мислителя землі русскої Максима Горького. А мені, скажу вам під секретом, фук, чи ви маєте посаду, чи не маєте її, та чи ви ходите в цілих штанах, чи в подертих. Для комунізму важливо, щоб ви акуратно платили гроші за свою жилплощу. Тож пам'ятайте!

Коли я пригадую тепер цю печальну історію, то приходжу до висновку, що не міг би з чистим сумлінням скласти вину на своїх співнічліжан. Можливо, що мої штани пропали десь по дорозі додому. А можливо теж, що я на радощах таки справді пропив їх іще в самій корчмі, під час справляння штано-вхідчин.

П. КОТОВИЧ

"НОВА КЛЯСА ВЛАСНИКІВ-ЕКСПЛУАТАТОРІВ"

Ніхто не може нам сказати коли ж, нарешті, буде ліквідований жахливий комуністичний режим: навіть такий колишній комуніст, що керував долею своєї країни, що знав і знає всі таємниці режиму, не може знати, коли саме і за яких обставин прийде до ліквідації диктатури. Не каже нам цього і Мілован Джілас*), один із колишніх головних теоретиків компартії Юґославії та колишній голова Народніх Зборів (парляменту) цієї країни. Але Джілас ґрунтовно аналізує режим, створений комуністами, говорить про його **історичну місію** (індустріялізація) і про перспективи його розвитку. Закінчує він свою книжку оптимістично:

"У всякому разі, світ буде мінятися, буде розвиватися у тому напрямку, в якому тільки й може йти його розвиток, — у напрямку єдности, що все збільшуватиметься, у напрямку проґресу і свободи" (стор. 246).

Отож, заспокоївшись цим оптимістичним висновком, ми хочемо розглянути два його основних твердження: 1) про історичну виправданість комунізму, у зв'язку з його "історичною місією" — необхідністю індустріялізації відсталих країн і 2) про постання в комуністичних країнах **нової кляси,** що керує новопосталим комуністичним суспільством.

***

Чому постала комуністична революція і де вона мала постати? В країнах індустріялізованих, каже Джілас, "революція стала безсенсовною і непотрібною". Автор продовжує:

"У зовсім іншому становищі були ще не індустріялізовані країни, зокрема Росія. Вони стояли перед такою дилемою: їм належало або індустріялізуватися, або припинити грати активну ролю на арені історії і попасти у залежність від більш розвинених країн та їх монополій, що засудило б їх на виродження. Капітал, що вони ним диспонували, а також кляса і партії, що репрезентували цей капітал, були надто слабі, щоб розв'язати завдання швидкої індустріялізації. В цих країнах революція стала необхідністю, життєвою потребою для народу, і довершити цю революцію могла тільки одна кляса — пролетаріят, або репрезентуюча його революційна партія" (стор. 26).

І далі у Джіласа читаємо:

"При відсталості царської Росії приватний капітал виявився не тільки нездібним провести швидку індустріялізацію, але був перешкодою для неї" (стор. 31).

Або ще:

"Навпаки, вони (революція на Сході, — П. К.) виникали тому, що капіталізм ще недостатньо був розвинений, і тому, що він виявився нездібним реорганізувати країну з метою індустріялізації" (стор. 36).

Отож, думка ясна: комуністичні революції на Сході, у відсталих країнах (кол. Росія, Китай і Юґославія) постали тому, що вони мали **доконати історичну місію — індустріялізувати ці країни.** (Польщу, Чехословаччину та інші країни т. зв. Східнього Бльоку Джілас не зачисляє до цих кра-

*) Милован Джилас, Новый класс, 1958, Нью Йорк.

їн, бо в них не було комуністичних революцій: комуністичний режим їм був принесений "на вістрях багнетів" Совєтської армії. Що так було, наприклад, і в Україні, автор цього не знає).

Чи має рацію Джілас? Ні, він її не має.

Видатний російський економіст Е. Юрьєвський у своїй статті "Сталин и легенда о "пустом месте" ("Вестник Института по изучению истории и культуры СССР", ч. 5, Мюнхен, 1953) аналізує темпи індустріялізації передреволюційної Росії і знаходить їх дуже швидкими.

В 1887 р. увесь вироблений в Імперії чавун (без Польщі) становив лише 32,4 мільйони пудів... Але за шість наступних років — з 1888 р. до 1893 р.— ...виробництво збільшується на 80%. Далі за десятиліття з 1894 до 1903 рр. виробництво чавуну збільшується на 111%.

Не інакше було й з виробництвом сталі. З 1888 до 1893 р. воно збільшилось на 105%, за 1894 — 1903 рр. на 95%, за 1904—1913 рр. на 90%.

За 1905—1914 рр. виробництво міді збільшилось на 400% (з 519 тис. пудів до 2.536 тисяч).

Швидкий темп індустріялізації Росії підтверджує і В. Ленін, що дослівно пише: "Отже, число фабрик у Росії в пореформену епоху збільшується і до того ж збільшується досить швидко" (В. І. Ленін, "Розвиток капіталізму в Росії", Держполітвидав УРСР, К. 1953, стор. 394).

Аналізуючи свої цифрові дані, і приймаючи на майбутнє дуже сповільнені темпи зростання продукції, Е. Юрьєвський пише:

"Якби не було війни і якби розвиток йшов цим шляхом, ставши демократичною, Росія в 1943 році видобувала б 230 мільйонів тонн вугілля, 20,6 міль. тонн чавуну, 20,9 міль. тонн сталі (зовсім не ураховуючи сталі з лому)" (стор. 20).

А які цифрові дані в індустріялізованому СССР?

"В 1940 р. СССР мав 166 мільйонів тонн вугілля, 15,3 міль. тонн чавуну, 18,3 міль. тонн сталі. За пляном третьої п'ятирічки СССР намічав у 1942 р. добування вугілля 230 міль. тонн, виробництво чавуну 22 міль. тонн, сталі 27,5 міль. тонн. В 1950 р. СССР здобув вугілля 260 міль. тонн, виробив чавуну — 19,4 міль. тонн, сталі — 27,3 міль. тонн" (стор. 21).

І далі Е. Юрьєвський робить висновок:

Про що говорить порівняння цих цифр з тими, що ми їх дали для 1943 року? Про те, що не потрапивши під владу большевизму, а потім сталінізму, Росія, продовжуючи свій економічний розвиток, розпочатий до 1913 р., могла б без ніякого терору, за нормального життя, досягнути того, що виробляв СССР за царювання Сталіна. І не тільки досягнути, але можливо й "випередити", бо ми робили розрахунки на збільшення продукції з великою обережністю" (стор. 21).

Ми можемо додати, що, і це певно, рівномірно із зростанням важкої промисловости йшов би й розвиток та зростання й легкої та харчової промисловости. Люди були б узуті, одягнені та ситі, а не так, як це було і дотепер є в СССР.

Та візьмім ще одну можливість. Темпи зростання продукції в Україні, не зважаючи на те, що Україна була російською колонією, були ввесь час більші, ніж у Росії. Цьому сприяв той факт, що в Україні є великі поклади вугілля і заліза (Донбас, Кривий Ріг, Керч), розташовані недалеко одно від одного. Тому в розвитку промисловости в Україні були зацікавлені (в своїх, звісно, інтересах) російські промислові кола. Дуже велику ролю також грали інвестиції з західніх країн. Коли в цілій тодішній Росії у рр. 1904—1913 продукція чавуну збільшилась на 95%, то в Україні (разом з Кримом), де було зосереджено 74% всієї продукції чавуну, це збільшення становило 127% (Е. Юрьєвський, там же, стор. 1).

У ці ж роки виробництво сталі в цілій Росії збільшилось на 90%, а в Україні на 120%. При чім українська промисловість технічно вже тоді стояла дуже високо. Юрьєвський дослівно пише:

"На півдні Росії виплавка чавуну на одну піч давала 3,152.000 пудів, перевищуючи англійську норму (2 мільйони пудів), німецьку (2,6 міль. пудів), відстаючи тільки від Америки, де виплавка на одну піч була біля 5 мільйонів пудів" (стор. 16).

Це підтверджує і П. Лященко, член Академії Наук УССР, що в своїй "Истории народного хозяйства СССР" у II томі на стор. 289 пише:

"Південно-російська металюргія як за своїм технічним устаткуванням, так і за характером технологічного процесу та за продуктивністю перевищувала західньо-европейську, хоч і поступалась північно-американській".

Що являла б собою Україна, у світлі цих даних, сьогодні, якби вона стала в 1918 році самостійною республікою? Вона, маючи безпосередній зв'язок з промисловими країнами Заходу, була б сьогодні, без сумніву, цілком модерною, багатою, висококультурною індустрійно-аграрною країною, з населенням, що значно перевищило б 50 мільйонів людей. Її важка індустрія давала б сьогодні безперечно багато більшу продукцію, ніж дає сьогоднішня Українська ССР.

Евентуальні побоювання, що Україна могла б стати, замість російської колонії, колонією Західньої Европи, безпідставні. Коли такими колоніями не стали Польща і Чехословаччина, хоч вони мали більший приплив закордонного капіталу, не стала б нею Україна, що мала значно чисельніше населення і значно більші перспективні можливості індустріялізації.

Як бачимо, даремно Мілован Джілас приписує большевикам спеціяльну історичну місію індустріялізації, яку вони, мовляв, єдині могли в відсталих аграрних країнах Сходу здійснити. Єдине, в чім він має рацію, це те, що індустріялізація господарсько відсталих країн — є конечною необхідністю для цих країн. І сьогодні індустріялізується СССР, Китай (з комуністами), Індія, Бірма, Туреччина тощо (без комуністів). Індустріялізація по-комуністичному, це терор, голод і злидні, "гноблення духа" (вислів Джіласа), занепад мистецтва й літератури. Індустріялізація без комуністів, це, порівнюючи, гармонійний розвиток усіх галузів народнього господарства, з постійним зростанням добробуту і культурного рівня населення, з поширенням свободи на все ширші і ширші його верстви.

***

Що таке суспільна кляса? Ленін дає таке її визначення:

"Клясами звуться великі групи людей, що відрізняються своїм місцем в історично укладеній системі суспільного виробництва, своїм відношенням (здебільшого закріпленим і оформленим у законах) до засобів виробництва, своєю ролею в суспільній організації праці, а, отже, способом одержання і розмірами тієї пайки суспільного багатства, що вони ним диспонують" (Ленин, Соч. т. 22, стор. 388).

У світлі цього визначення Мілован Джілас може мати рацію, коли він комуністичних олігархів і бюрократів називає "новою клясою експлуататорів".

Ця нова кляса "здобула владу набагато абсолютнішу, ніж влада будь-котрої іншої кляси в історії" — каже Джілас. "Основою нової кляси стала окрема партія, партія большевиків" (стор. 57). Але це не значить, що нова партія і нова кляса поняття індентичні.

"Спочатку партія створює клясу, а пізніше кляса починає зростати і користується партією лише як фундаментом. Кляса стає все сильнішою, а партія — слабшою. Така неухильна доля кожної комуністичної партії, що прийшла до влади" (стор. 58).

Соціяльне коріння нової кляси Джілас вбачає в пролетаріяті, подібно до того, як, мовляв, аристократія виникла із селянства, а буржуазія — з торгівців і ремісників.

Порівнюючи бюрократію в некомуністичних і комуністичних країнах, Джілас добачає таку між ними різницю:

"В некомуністичних країнах бюрократами керують люди, що наділені політичною владою і звичайно вибираються народом, або вони (бюрократи) підлягають власникам підприємств, а комуністами ніхто не керує і ніякого господаря над ними нема. В некомуністичних країнах бюрократи, це урядовці або службовці в сучасному капіталістичному господарстві. Комуністи — це щось зовсім інше і нове; вони — нова кляса" (стор. 62).

Чи комуністичні бюрократи справді нова кляса, і то кляса власників? Джілас каже:

"Згідно з римським правом, власність являє собою сукупність прав володіння, користування і диспозиції майном. Комуністична політична бюрократія володіє, користується і розпоряджається націоналізованою власністю" (стор. 63).

Не можемо з цим ляпідарним ствердженням не згодитися: комуністичні бюрократи справді диспонують націоналізованою власністю, як своєю власною. Але може це **недосконалість** режиму? Річ у тім, що ця "недосконалість" і є **основною ознакою** цього режиму.

"Позбавити комуністів їх права власности, значило б знищити їх, як клясу. Змусити їх відмовитись від цієї їхньої привілеї, для того, щоб робітники могли взяти участь у прибутках, що їх дає їхня праця, як це робітники мають, у висліді страйків і соціяльного законодавства, в капіталістичних країнах, значило б позбавити комуністів їх монополії, що поширюється як на власність, так і на ідеологію та державну владу. Це було б початком демократії і свободи в комунізмі і значило б кінець комуністичній монополії та тоталітарного режиму. Поки цього нема, нема й ознак того, що в комуністичних країнах відбуваються істотні, вирішні зміни" (стор. 64).

Поки цього нема, додамо ми від себе, існує "нормальний" комуністичний режим, і керує ним нова кляса власників-експлуататорів.

Що нова кляса оформилась, власне, як кляса **власників**, свідчить той факт, що:

"Нова кляса не була певною у своєму становищі до того часу, поки були якісь інші власники крім неї. Вона не могла ризикувати саботажем в постачанню продуктами харчування або сільськогосподарською сировиною" (стор. 75).

І далі:

"Колективізація була жахливою, руйнуючою війною, вона була божевільним підприємством, але корисним для нової кляси, бо вона зміцнювала її владу" (стор. 76).

Прийнято було думати, що, крім чисто доґматичних міркувань, комуністи запровадили колективізацію, щоб витягнути з села масу прихованобезробітних і використати їх в індустрії. Під цим оглядом погляди Мілована Джіласа ориґінальні і, здається, не позбавлені слушности.

***

Не чуже Джіласові і розуміння важливости національного питання.

Він пише:

"Комуністам не пощастило пробудити народи до нового життя; в цьому сенсі вони національного питання не розв'язали. Що чувати тепер про українських письменників і політичних діячів? Що сталося з цією нацією, що живе на території такого ж розміру, як Франція, і що колись була найрозвиненішим народом в Росії? Мабуть, можна подумати, що під знеосіблюючим утиском примусу, що придушує зверху, залишилась тільки безформна людська маса.

Але, це все ж таки не так.

Так само, як ще живе людська особистість, як ще живуть кляси і живуть ідеї, так живуть ще й народи. Вони боряться проти деспотизму; вони зберігають недоторкненими свої відмінні риси... Хоч вони і під ярмом, вони не здались. Сили, що рухають їх тепер, це щось більше, ніж старий, так званий "буржуазний націоналізм"; це — непоборне бажання бути господарями своєї долі і на шляху свого власного вільного розвитку досягти повнішого єднання з усім людським родом" (стор. 126).

І далі Мілован Джілас констатує:

"Совєтській владі справляє труднощі не лише націоналізм, що його виявляють східньо-европей-

(Закінчення на останній сторінці обкладинки)

В. ВІТАЛЕНКО

НАВКОЛО НАЙБІЛЬШОЇ ТАЄМНИЦІ

Коли і як постав наш Усесвіт? Протягом тисяч років люди намагалися знайти відповідь на це запитання й творили релігійні космології, які, відповідно до тогочасних знань людини, давали те чи інше пояснення Великої Таємниці.

Пізніше, в міру збільшення своїх знань про навколішній світ, люди почали шукати не лише надприродних пояснень, а стали сподіватися вирішення загадки вже й від раціоналістичної науки. Століття йшло за століттям, творилася гіпотеза за гіпотезою і, все таки ми не маємо ще жодної, досить вірогідної теорії, яка б спиралася на якісь перевірені факти.

У своїх пошуках прийнятної гіпотези люди вже стільки разів зневірювалися, що, нарешті, наука аж до останнього часу взагалі уникала думати про початок усіх початків. Є немало теорій про виникнення нашої Сонячної системи, про еволюцію Землі, про розвиток життя тощо, але донедавна не було наукових теорій про початок світу.

Один з авторів, пояснюючи небажання позитивної науки думати над подібними проблемами, писав:

"Кожна гіпотеза про народження Всесвіту неминуче завбачає акт творення, тобто якусь творчу силу, яка цей акт спричинила. Ці здогадки, на думку значного числа вчених, мають суто метафізичний характер, тобто лежать поза межами науки й усього нашого раціонального пізнання, інакше кажучи, вони "ненаукові".

Не бажаючи мішати раціональну науку з метафізикою, вчені зійшлися на тому, щоб постулювати вічність Усесвіту. Мовляв, він існував без початку, завжди, отже ніякого творення світу не було й не могло бути.

Наскільки може відповідати істині такий постулят?

У наші дні багато авторів твердить, що він, цей постулят про відвічність Усесвіту, перебуває в суперечності з основними засадами сучасної науки.

Біологія стверджує, що земне життя пройшло довгу й надзвичайно складну еволюцію — від первинних молекул незнаного роду аж до людини. Геологія говорить нам про те, що Земля колись була газовою кулею, що її поверхня змінювалася безліч разів. Нарешті астрономія довідалася про факти народження, перетворення й смерть зірок та цілих галактик.

Тепер зупинимося докладніше на давно вже відкритому фізичному законі розсіяння енергії. Цей закон говорить про те, що світова енергія не зникає, а деґрадує, себто розсіюється по всьому світовому просторі. Цим самим вона "знецінюється", позбавляється здатности працювати. Скажім, маючи мільйон долярів, ви можете здійснити якийсь ґрандіозний проєкт, але поділіть цей мільйон долярів між мільйоном людей і потенціяльна вартість цілого мільйону долярів геть зникне...

Так і в Усесвіті. Процес розсіяння енергії відбувається дуже повільно, але беззупинно. Наслідком його буде теплова смерть Усесвіту, який колись перетвориться на величезне згромадження темних, непорушних космічних тіл без усякого на них життя.

Наука давно вже вважає, що саме таким і буде кінець Усесвіту. Але вельми парадоксально, що та ж сама наука не хоче говорити про початок його. Таким чином, на думку цих учених Усесвіт існував відвічно, але довічно не існуватиме.

Приблизно років двадцять п'ять тому американські вчені Габль і Гюмасон зробили цікаве відкриття: всі галактики, тобто зоряні системи подібні до нашої, яку ми називаємо "Молочним Шляхом", з чималою швидкістю віддаляються від нашої. Це значить, що весь Усесвіт безперервно розпросторюється, розширюється, наче гумова куля, в яку нагнітають повітря.

Висновки з цього відкриття просто запаморочливі. Як видно, ми маємо до діла з якимось процесом, який почався в космічному просторі міліярди років тому й триватиме ще стільки ж часу. Колись увесь Усесвіт був стиснений в одну "грудку"; всі незчисленні галактики сусідували в безпосередній близькості, являючи собою ґрандіозне скупчення енерґії.

Це відкриття після довгих заперечень, нарешті, було прийняте наукою, але шукати якихось пояснень розширення Всесвіту ніхто не наважується. А втім не зовсім так.

Бельгійський астроном абат Жорж Едуард Леметр запропонував своє пояснення, за яке його відразу ж обвинуватили в "метафізичному ухилі"; але його ніхто ще не спростував. Ось хід думок Леметра:

Наш Усесвіт дійсно мав початок. Під Усесвітом він розуміє весь зовнішній фізичний світ, що лежить у межах наших спостережень і навіть той, що з огляду на його віддаленість нашим спостереженням недоступний, але, судячи з усього, не відрізняється від спостеріганого нами.

Отже він має на увазі відому нам матерію у вигляді галактичних систем, окремих зірок, плянет, комет та інших космічних об'єктів. Ця матерія світу, вся без остачі, була зібрана в "первісний атом".

Леметр думає, що діяметр цього примітивного атома простирався до орбіти Марса. Існують також здогади про те, в якому вигляді перебувала матерія в цьому атомі. В кожному разі в ньому панували такі страшенні температури й тиснення, що матерія атома була в нестійкому стані.

За якогось часу первісний атом вибухнув. На підставі всіх даних про вік зір і галактик Леметр гадає, що вибух стався приблизно десь коло п'яти міліярдів років тому.

Леметр не лише астроном і математик, але й релігійна людина. Він вважає що цей акт світотворення стався з волі Творця. Однак він не змішує свої математичні розрахунки з метафізичним міркуванням, дозволяючи зробити відповідні висновки як віруючим, так і невіруючим людям.

Він лише наполягає на своїй теорії виникнення Всесвіту, твердячи, що після вибуху первісного атома матерія почала розповсюджуватись в усі сторони. Так почалося утворення туманностей, зір, галактик і плянет в усьому їх нескінченному числі й різноманітності. Тобто почалася еволюція Всесвіту.

"Епоха Великого Стиснення", що передувала вибухові газового скупчення, існувала, згідно з розрахунками Габла, коло двох міліярдів років тому, а згідно з Бером — коло трьох з половиною міліярдів років.

Що ж було до цього Стиснення?

Невідомо. Але теоретично можна сказати, що світова речовина існувала тоді у вигляді якогось первісного "ілема" або скупчення елементарних часток, з яких після деякого охолодження почали утворюватися агрегати первісних атомних ядер. Стиснений Усесвіт був начебто величезною атомною бомбою, що випромінювала в навколішній простір найрізноманітніші радіяції у вигляді гамма-променів тощо.

Перший процес народження атомів — згідно з прихильниками цієї теорії — відбувся дуже швидко: всього за одну лише годину. Наступні тридцять мільйонів років пішли на створення матерії в нашому розумінні цього слова. Потім дедалі більшу ролю почало грати тяження. З'явилися первісні хмаро-газові протогалактики. В їх надрах почалася конденсація первинних зір.

...Проте ідея первинного Великого Стиснення не задовольняла багатьох учених. Передбачаючи початок світу, вона не узгоджувалася з тим, як люди уявляють собі безконечність. Ознайомившись із теорією Леметра, вчені запитали: А що було в безоднях Часу до Початку, до Великого Стиснення? Невже Всесвіт нестійкий у Часі?

Ряд британських учених твердить, що світова енерґія (яка внаслідок експансії (розширення) Всесвіту дедалі більше розріджується), поповнюється безперервним творенням нової матерії — появою одного водневого атома на галон світового простору один раз приблизно на 250 мільйонів років. Цього досить для компенсації втрат.

Таким чином, старі галактики розходяться щоразу далі в безконечність, але на їх місці з'являються нові, що творяться з новотвореної матерії на спорожнілих частинах простору.

З чого ж ця матерія твориться? Ні з чого! — відповідає в двох своїх книгах астроном Фред Гойл.

Ця відповідь така ж "метафізична" й незрозуміла, як і теорія Великого Стиснення. А втім чи зрозуміла вся нинішня наука? Уявлення квантової механіки, наприклад, про електрон, як про частку й хвилю одночасно, про фотон, тобто про частку світла, яка має масу лише в русі (як тільки фотон зупинитися, його речовина геть зникне) — все це вельми незрозуміло.

У теорії Гойла ми теж маємо справу з актом творення, але вже не безпочатковим. Творення речовини, отже, тривало завжди й буде тривати в майбутньому, тобто не лише під час Великого Стиснення.

Гойл нічого не говорить про оте "Ніщо", яке є матеріялом для безперервного творення нових водневих атомів. Чисто метафізично, "ніщо" є ступнем розрідженості чогось, якоїсь "повноти", бо абсолютної порожнечі ми собі уявити не можемо.

"Матеріял" для новотворених водневих атомів може складатися з нескінченої ґрадації щоразу дрібніших часток, якихось найдрібніших квантів енерґії, які покищо лежать поза можливістю будь-яких досліджень. Матерія і енерґія — те саме, як це досить вірогідно показано наукою. Сам собою фотон, частка — хвиля світла, в стані спокою є ніщо, тобто не має маси.

Відомий математик і філософ А. Вайтгед у книзі "Наука і сучасний світ" говорить про те, що протони (водневі ядра) й електрони складаються з скупчення "приматів", які мають певні частоти й перебувають на певних відстанях одне від одного. Протони й електрони навіть тієї самої речовини можуть бути різні.

Таку саму думку висловив понад десять років тому й молодий учений українського походження М. Мулярчук у СССР.

У фізиці і хемії припускають тотожність усіх атомів чи всіх електронів того самого елемента-ізотопа лише тому, що немає змоги довести протилежне. Тим часом побудова тих самих елементарних часток може бути дещо відмінною — в наслідок наявности найдрібніших підчасток, які можуть бути "споріднені" з тим, що Гойл називає "ніщо".

Індійська філософія включає в себе вчення про Лайя-центри, які є точками, де об'єкти зникають, відходячи в ніщо, або навпаки, виходять із нічого. Це нібито точки переходу крізь невидиму грань із одного світового пляну в інший. Це, однак, не значить, що під таким центром чи рівнем немає нічого. Теорія Гойла про творення світової речовини з нічого в цікавий спосіб нагадує оцю індуську філософію...

Велика Таємниця продовжує залишатися таємницею — серед багатьох інших таємниць світобудови й життя. Чи розгадає їх колись людина, чи її мозок ніколи не буде спроможний проникнути в ці загадки — ніхто не може нині сказати.

З ДНЕМ СВІТЛОГО ПРАЗНИКА РІЗДВА ХРИСТОВОГО ГОЛОВНА УПРАВА ОДУМ-у В КАНАДІ ВІТАЄ ЦК ОДУМ, КРАЙОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОДУМ-у В ІНШИХ КРАЇНАХ, ВИХОВАВЧІ Й ПЕДАГОГІЧНІ РАДИ, РЕДАКЦІЮ Й АДМІНІСТРАЦІЮ "МОЛОДОЇ УКРАЇНИ", ВСІХ СВОЇХ ЧЛЕНІВ І ПРИХИЛЬНИКІВ, УКРАЇНСЬКИЙ УРЯД НА ВИГНАННІ, УКРАЇНСЬКІ ЦЕРКВИ ТА ВСІ ГРОМАДСЬКІ, ПОЛІТИЧНІ Й НАУКОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ.

ГУ ОДУМ-у В КАНАДІ.

Алесь САЛАВЕЙ*)

Я Л И Н К А

"Наш Боже, татка нам верни,
недобре нам самим"...
Ялинка. Діти. І вогні,
і дим, синявий дим.

А я дорослий, в млі уяв,
мов привид небуття.
Чому не дим синявий я?
Чому я не дитя?

Чому? Чи лагідним дитям
і я, як інші, був?
Покутним змученим життям,
Мій юний дух заснув...

Як загуде колядний дзвін, —
від татка мо' привіт?
Устане дух той, візьме він
мене у дивний світ.

У інший гарний світ, куди
на крилах сни летять,
де весни, сонячні сади,
де роси мерехтять...

Ялинка. Діти. І вогні,
і дим, синявий дим.
"Наш Боже, татка нам верни,
недобре нам самим".

Переклав з білоруської мови
Б. Олександрів.

---

*) Алесь Салавей — сучасний білоруський поет, автор збірок "Має песьні" та "Сіла гневу". Живе в Австралії.

НАГОРОДА НОБЕЛЯ І СОВЄТСЬКА ДИКТАТУРА

Борис Пастернак, російський поет і автор повісти "Доктор Жіваґо", отримав 23 жовтня нагороду Нобеля 1958 року з ділянки літератури.

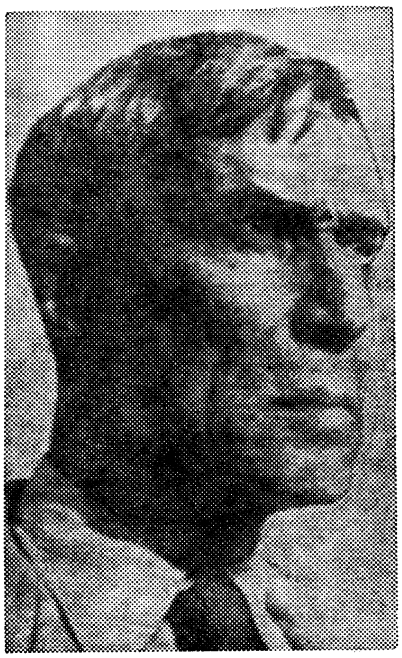

Офіційно признано Пастернакові нагороду "за визначні досягнення як у сучасній ліричній поезії, так і в царині великої російської епічної традиції".

Але загально вважають, що на признання нагороди, з якою зв'язана грошова сума 41.420 долярів, вирішально вплинула повість "Доктор Жіваґо", яка з'явилася лише за кордоном, спершу в Італії, а потім в інших західних країнах.

Ця повість з критичним підходом до терору більшовицької революції, має на Заході великий успіх і її американське видання має вже п'ятий наклад.

Совєтська преса написала, що призначення нагороди для Пастернака було антисовєтським політичним маневром. Газета "Правда" заявила, що Пастернак повинен відкинути грошову нагороду в сумі $41.420, "якщо в нього залишилася іскра совєтської гідности."

Пастернак спершу прийняв нагороду з великою подякою, але після нападів на нього в совєтській пресі він відмовився від нагороди. Очевидно зробив він це під примусом. Незабаром також виключено Пастернака із спілки совєтських письменників і позбавлено назви совєтського письменника. Про це повідомила 28 жовтня совєтська пресова аґенція ТАСС. На ділі це оповіщення означає, що Пастернак тепер позбавлений засобів існування.

ТАСС заявляє, що Пастернака виключено зі складу спілки письменників за те, що його діяльність була "несумісна з назвою совєтського письменника", а також з огляду на його "політичний і моральний упадок, його зраду совєтському народові, справі соціялізму, миру і проґресу". Нагороду Нобеля, — каже ТАСС, — Пастернакові признано, щоб посилити холодну війну."

В наслідку цього всього Пастернак написав покаянного листа до Хрущова, а в "Правді" помістив заяву, в якій признається до своїх "помилок". Така свобода для письменників під совєтською диктатурою.

ПРО ПЕРЕБІГ 8-го З'ЇЗДУ ОДУМ-у В КАНАДІ

8-ий З'їзд ОДУМ-у Канади відбувся 25 й 26 жовтня 1958 року в Торонті. Своєю організаційною структурою цей з'їзд нічим не відрізнявся від усіх попередніх з'їздів, але був одиноким із найчисельніших і найцікавіших. У ньому взяла участь велика кількість делеґатів з усіх філій, за вийнятком Вінніпеґу, і майже така ж кількість гостей. Першими прибули на з'їзд делеґати з Торонта й Монтреалу, а згодом з Лондону, Гамільтону і Сант Катеринс. Прибули також члени Виховавчої Ради для Юного ОДУМ-у з Торонта **(п. п. Літвінов** і **Дубилко),** з Ошави (пані **К. Симаговська** і п. **Г. Лисицький)** та ред. "Молодої України" **Б. Олександрів.**

Коротким вступним словом голова Гол. Управи ОДУМ-у Канади **Микола Гринь** відкрив з'їзд і запропонував вибрати президію для ведення нарад. Президію було вибрано в такому складі: **Яків Момот** (Монтреал) — голова, **Леонід Ліщина** (Торонто) — заступник голови, **Олександер Юхименко** (Торонто) і **Володимир Передерій** (Монтреал) — секретарі.

Голова Президія Я. Момот, подякувавши делеґатам за довір'я, приступив до реалізації порядку денного.

Усно вітали з'їзд: Ген. **М. Садовський** від Представництва ВО УНРади в Канаді, ред. **П. Гавриш** від Українського Народнього Дому в Торонті, **О. Охрим** від Українського Робітничого Союзу, **М. Любченко** від краєвої організації УРДП в Канаді, **М. Літвінов** від відділу СУЖЕРО в Торонті та **П. Родак** від Ради Української Молоді в Торонті.

З'їзд вислухав письмові привітання від Президента Української Народньої Республіки др. **С. Витвицького,** від Голови ВО УНРади **М. Лівицького,** від Архиєпископа Торонта й Східньої Канади **Михаїла,** від заступників Голови ВО УНРади **Ф. Піґідо** та **О. Юрченка,** від Голови УСП **С. Довгаля,** від Леґіону ім. С. Петлюри в Англії **Перетятька,** від Голови СУЖЕРО в Канаді ред. **П. Волиняка,** від ЦК ОДУМ-у **Є. Федоренка** та ОДУМ-у США **Чудовського.**

Найцікавішими точками першого дня нарад були дві доповіді: "Наш національно-державний світогляд" — д-ра **О. Яворського** та "ОДУМ у моєму розумінні" — **М. Дального.**

Треба відмітити, що д-р О. Явор-

ський був послом до польського сойму від УНДО, а тепер є головою Товариства Сприяння УНРаді в Торонті. М. Дальний був основоположником ОДУМ-у, приклав немало труду й організаційного хисту в розбудову нашої молодечої організації.

Доповіді були цікаві тим, що своїм змістом вони заторкували актуальність сьогоднішнього дня, життя нашої організації.

О. Яворський у своїй доповіді закликав присутніх на з'їзді зберігати свою національну свідомість, не піддаватись денаціоналізації, відчувати себе членами нашої української спільноти, здобувати високу освіту та бути повноцінними громадянами, як Канади так і України. "Одумівці й далі повинні твердо стояти на позиціях УНРади, як виразника волі нашого народу, та всебічно її підтримувати" — говорив доповідач. Ілюструючи свої твердження прикладами, др. Яворський демонстрував розвиток української свідомости, як у несприятливих умовах, протягом цілої нашої історії, вона вироблялась та закріплювалась, та чому ідея української державности є сьогодні така могутня й непоборна.

Він закликав одумівців бути толерантними до самих себе, шанувати старших громадян та наших національних мужів, які належать історії.

М. Дальний почав свою доповідь з цитати статті М. Воскобійника, що була надрукована в газеті "Українські Вісті" 9 років тому. Ця стаття й стала стимулом до створення ОДУМ-у. Наводячи приклади, М. Дальний ствердив, що задум розійшовся з дійсністю. Доповідач аналітично розглядав можливості й перспективи розвитку ОДУМ-у. Поскільки доповідь ця друкується в нашому журналі, ми не будемо докладніше зупинятися над її змістом. Треба відмітити, що ця доповідь викликала жваву дискусію. Дискутанти поділилися на дві групи: перша група була проти всіх тверджень, що їх висловив М. Дальний у своїй доповіді, друга ж — хоч і сприйняла цю доповідь, як цілість, позитивно, критикувала його за окремі твердження. Тому авторові доповіді треба було давати додаткові пояснення та боронити свої твердження.

У дискусіях взяли участь делеґати: **М. Клименко, І. Наливайко, М. Лебединський, Л. Ліщина, Б. Бородчак, М. Гринь, С. Фірко, Я. Момот, І. Гарбуз, О. Денисенко, Б. Олександрів** та інші.

З гостей: **др. О. Яворський, Ю. Булат, М. Літвінов, І. Дубилко, М. Любченко** та інші. Дискусії тривали протягом двох годин. Були витримані на належному рівні.

Ввечорі, після нарад, відбулася товариська забава, якою керували **Ігор Дрозд** та **Михайло Клименко.**

Другий день нарад був присвячений виключно організаційним справам. Голова ГУ ОДУМ-у **Микола Гринь** склав звіт про діяльність ОДУМ-у в Канаді в 1957-58 рр. Із звіту було видно, що ОДУМ проробив багато праці на внутрішньому й зовнішньому відтинках. ОДУМ Канади нараховує 6 філій та 3 відділи Юного ОДУМ-у. Філії брали участь у всіх ділянках нашого національного життя, влаштовували свої власні імпрези, вечори розваг і т. д. ОДУМ виріс кількісно і якісно. Головне, вділялося і вділяється багато уваги розбудові та організації клітин Юного ОДУМ-у в Канаді.

Голова Контрольної комісії **С. Фірко** прочитав акт контролі й запропонував з'їздові уділити абсолюторію уступаючій управі.

І. Наливайко — голова товариського суду, сказав, що його звіт буде найкоротший і найкращий, бо в ньому не побачать тих драстичних моментів, у які мусів би втручатись товариський суд.

Із дискусій над звітами найбільше уваги було приділено наступній зустрічі українського громадянства США й Канади з ОДУМ-ом. Це питання порушив **М. Гринь.** Це тому, як він це й сам пояснив, що минулого року в цій справі були маленькі розбіжності в думках між членами Головної Управи.

Деякі дискутанти були за те, щоб наступна зустріч була зорганізована тільки силами ОДУМ-у, передовсім під маркою ОДУМу, друга — за співдією з СУЖЕРО й ДОБРУ-С-ом. Все ж таки прийнято ухвалу, щоб наступна зустріч ОДУМ-у відбулася самостійно.

Після виборів нових керівних органів та прийняття резолюцій і ухвал (див. попереднє число "Молодої України"), з'їзд закінчився відспіванням національного гимну.

Пресова Референтура
ГУ ОДУМ-у в Канаді

М. Джерелій

ПІСНЯ

Дальній обрій догорає,
Рожевіє хвиля в морі;
В неозорому просторі
Ожила моя печаль...

Вечір тіні розгортає,
Перша зірка сяє в небі,
І співа мені про тебе
Безбережна синя даль.

Навкруги лежить примарний
Світ пустелею чужою...
Ти далеко, а зо мною
Незабутній спомин-жаль.

День минув, як інші, марний;
Місто в темряві змовкає,
Лиш прибій човни гойдає
Та гітара плаче десь.

Місяць, мудрий владар ночі,
Виплива на небосхилі
І кладе на сиві хвилі
Срібну стежку в край чудес.

О, як знову мрії хоче
Серце, стомлене журбою,
І сумує за тобою
У шатрі чужих небес!...

ПРО ПРАЦЮ ОДУМ-у В КАНАДІ

Цілком слушно проф. Іван Розгін вказує в своїй статті "До ОДУМ-у й про ОДУМ" ("Молода Україна" ч. 52), що наш журнал багато виграв би, якби в ньому були дописи одумівських дописувачів, особливо з хроніки нашого життя. Що журнал наш виконує своє призначення, немає сумніву. Він є не лише найкращим журналом молоді, але — і це основне — він є вірний демократичним принципам нашої молоді в широкому світі. Чому ж в такому разі членам ОДУМ-у і його прихильникам не користатися зі сторінок журналу і не стати його постійними дописувачами? А ми маємо про що писати, бо ж наша організація існує, росте і розбудовується. В багатьох філіях відбувається якась праця, а ми нічого не пишемо про це до журналу. Обмін думками й досвідом праці окремих філій був би корисним для ОДУМ-у в цілому. Взяти хоч би, наприклад, торонтонську філію, яка останнім часом пожвавила свою працю. Ця філія є, мабуть, одною із найбільших філій у Канаді, хоч, без сумніву, могла б стати більшою, якби кожний член приклав більше зусиль для її росту й зміцнення.

Торонтонська філія прикладала максимум зусиль для організації Юного ОДУМ-у. І вона добилась створення такої одумівської зміни. Треба відзначити велику заслугу в цьому і настирливу працю колишнього голови Гол. Управи **Миколи Гриня** та велике зрозуміння і підтримку наших батьків з СУЖЕРО. Створено Виховавчу Раду для Юного ОДУМ-у, до якої увійшли: **М. Літвінов, М. Битинський, П. Гавриш, М. Гринь, І. Дубилко, Р. Мазурик.** Ця Рада негайно приступила до праці. Виробила плян діяльности та створила Педагогічну Раду, до якої увійшли фахові педагогічні сили Торонта: **проф. В. Ревуцький, майор М. Битинський, ред. В. Олександрів** та інші. Створено курси українознавства, які відвідують не тільки члени Юного ОДУМ-у чи ОДУМ-у, але й ті діти, які прихильно наставлені до нашої організації. На курсах викладаються такі предмети: українська мова й література, історія України, український театр і декламації, географія України, український фолкльор та історія Української Православної Церкви.

Створено літературний гурток під керівництвом ред. П. Гавриша. Цей гурток покищо в стані організації.

Постійно працює гурток танців, у якому бере участь 25 юначок і юнаків. Треба відмітити наполегливу працю нашого одумівця, інструктора танців, **М. Валдецького,** який прибув минулого року з Англії та акордеоніста **Ю. Моханя** з Австралії. Вони обидва брали жваву участь у праці ОДУМ-у тих країн, з яких вони прибули до Канади.

В стадії організації також хор, який складатиметься виключно з одумівок і одумівців, і без якого молодечій організації обійтися ніяк не можна. Керівником хору є **І. Боднарчук.**

Крім цього, Педагогічною Радою й Головною Управою заплянована випустити стінну фото-газету, яка підготовляється вже головою Педради п. **М. Літвіновим.**

Все це свідчить про те, що торонтонська філія має всі дані стати передовою ланкою в організації ОДУМ-у в Канаді. А що вона справиться зі своїми завданнями, немає сумніву.

Провадиться діяльна праця також і в інших наших філіях. В Ошаві хоч і немає філії ОДУМ-у, проте там засновано філію Юного ОДУМ-у під доглядом Виховавчої Ради в складі **Катерини Симаговської, Катерини Сірко та Григорія Лисицького.** В Монтреалі і Ст. Катеринс наші філії працюють добре. Хай мої колеґи вибачать мені, що не згадую детальніше про працю їхніх філій. Вони повинні написати про це самі.

Треба з особливим притиском вказати на необхідність передплати нашого молодечого журналу "Молода Україна". Наші члени не лише повинні мати журнал, але й дбати за поширення кола його передплатників. Цим ми не лише покращимо фінансове становище нашого органу, але й підіймемо його на вищий журналістичний рівень, зробимо рупором всієї молоді на еміґрації.

Ів. Пишкало

РІЧНІ ЗБОРИ ФІЛІЇ ОДУМ-у В ТОРОНТІ

23-го листопада 1958 року відбулися річні перевиборчі збори філії ОДУМ-у в Торонті. Зборами керувала президія в складі: **О. Сандул** — голова, **О. Юхименко** і **П. Родак** — секретарі. **О. Сандул,** прочитавши порядок зборів, попросив голову філії **І. Пишкала** до звіту. Із звіту голови філії видно, що управа філії справлялася зі своїми обов'язками задовільно. Кількісно і якісно філія зросла. Прийнято в члени 12 осіб. Відбулося декілька вдалих імпрез. Філія брала активну участь у відзначенні роковин Крут, в зустрічі українського громадянства Канади й Америки, а також у відзначенні роковин Т. Шевченка та І. Франка. Створила курси українознавства, танцювальний та літературний гурток. Все це дає філії можливість змагатися за включення нашої молоді до організаційного життя. Вибрано нову Управу в складі: **П. Родак** — голова, **В. Ковтун** — заступник голови, **В. Літвінов** — секретар, **І. Дрозд** — оргреферент, **Степовий, Новицький, Тимошенко**— члени. Контрольна комісія: **О. Сандул** — голова, **Л. Ліщина** та **Ю. Охрим** — члени. Збори пройшли добре. Відбулися жваві дискусії. Зокрема ухвалили взяти участь в новорічній забаві, яка відбудеться в Ст. Катеринс з участю всіх філій ОДУМ-у з Онтаріо, Боффало й Рочестеру.

Михайло Юхименко

О. Шпилька

В БОЯХ ЗА ЛЬВІВ

(Гумореска)

Така назва доповіді-спогадів колишнього підстаршини УСС Данила Тріскавки, що була основним пунктом програми у відзначенні 40-их роковин Листопадового Зриву нашою громадою.

"Була це осінь 1918 року — розпочав він свої спомини.—Над містом Львовом нависли темні, зловіщі хмари. Росло напруження. На обезлюднені вулиці Сапіжинського зустрів я сотника Марцака, який, поінформувавши мене про хід подій та сучасну ситуацію в місті, наказав негайно їхати до м. Камінки Струмилової у справі організації там військової частини на допомогу українській залозі Львова.

— Наказ! — відповів я йому і вирушив у вказаному напрямку".

Опинившись у незнайомій місцевості і не знаючи, з чого починати, підпоручник Тріскавка звернувся до місцевого священика. На жаль, він виявився москвофілом, і своїми непередрішенськими теоріями міг лише пошкодити плянам підпоручника. Слідуючу візиту він склав адвокатові М. Р. Той прийняв його дуже тепло, попрохав до обіду, під час якого наш підпоручник познайомився із молодими дочками адвоката. Було їх троє: Марта, Орися і Оксана. І одна, розповідає, краща другої. Вибір підпоручника впав на середущу — Орисю. Хлопець він тоді був меткий, веселий, пристійний. Вусики чорні, підстрижені... Не дивно, що без особливих труднощів здобув він серце дочки адвоката.

А в ті часи не те, що тепер.. Останнє слово було за батьком. Не захотів старий адвокат доньку заміж віддавати. Чужий, мовляв. Молодий. Пора непевна. Почекай — радив.

Але підпоручник Тріскавка не міг довше чекати. Час був гарячий. Кожна хвилина була вартісною. І так довго барився... Військову ж частину прибув організовувати. Львів допомоги потребує... А тут затримують. Із одруженням зволікають. Пляни перекреслюють. Просто на саботаж виглядало.

Не міг був довше затягати справу. І, одного дня, разом із донедавнім капралем австрійської армії Левком Демчишиним, ввірвалися вони в хату адвоката. Всю родину,

(Закінчення на останній стор. обкл.)

ЖИТТЯ ОДУМ-у В КЛІВЛЕНДІ

В минулому періоді життя ОДУМ-у в Клівленді ослабло через вибуття членів Управи Філії до військової служби. За дорученням Головної Управи було скликано загальні річні збори в кінці серпня цього року. На збори, крім давніших членів ОДУМ-у, прибуло багато нової молоді, яка бажала вступити в члени ОДУМ-у. **Вас. Пономаренко** вияснив стан, в якому опинилася філія, через вибуття Управи до війська, та звернув увагу членства на потребу налагодження нормального життя в філії. Для нових членів було прочитано і обговорено статут ОДУМ-у, а також вияснено окремі питання про ОДУМ, як організацію взагалі. На зборах обрано нову Управу Філії в такому складі: **Василь Пономаренко** — голова, **Галина Трохименко** — заступник, **Володимир Самійленко** — секретар, **Петро Махлай** — культ-освітній і спортовий референт, **Григор Терещенко** — фінансовий реф., **Надя Мартишичкин** — організаційний. В кандидати до Управи обрано **Володимира Долбина.** До Контрольної Комісії обрано: **Бориса Наріжного, Валю Турчин** та **Галину Самійленко.** Відповідальними за кольпортаж "Молодої України" призначено: **Галю Трохименко** і **Галю Самійленко.** Управою намічено відбувати засідання Управи щомісячно в початках кожного місяця, а місячні збори в кінці кожного місяця. В перших трьох місяцях заплановано відбути одумівський пікнік та забаву, або товариський одумівський вечір, створити одумівський хор і підготовлятися до коляди. Заплановано також влаштувати декілька рефератів на різні теми для одумівців і старшого громадянства. Крім того ОДУМ виділив своїх представників (трьох) до спільного засідання з Товариством Сприяння УНРаді в Клівленді, де спільно з іншими демократичними організаціями буде влаштовано бенкет в суботу 26 січня 1959 року, з нагоди 41-річниці проголошення УНР. З цих намічених плянів вже дещо зроблено, а саме: в неділю 12 жовтня ОДУМ влаштував пікнік на площі Української Православної Церкви Св. Володимира. Хоч була холодна погода, пікнік всеж пройшов добре. Багато допомогли в підготовці та проведенні пікніку родина **П. Трохименко,** пані **Самійленко,** пані **Турко,** пані **К. Пономаренко,** пані **Ол. Довгаль** (Михайлюк), пан **Н. Чорногор** та інші, а також молоді музиканти **Анатолій Колдун, Давид Воробець і Волод. Кубіцький.**

З намічених рефератів перший виголосив інж. **Мих. Курах** на тему: "Спогади про проф. Мих. Грушевського", а другий літератор **Олександер Яровий** на тему: "Освіта і виховання української молоді на еміграції".

Одумівець.

ЧИТАЙТЕ, ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ, ПОШИРЮЙТЕ "МОЛОДУ УКРАЇНУ".

ДРУГІ СТУДІЙНІ ДНІ В БАЛТІМОР (США)

(Комунікат)

8-9 листопада 1958 р. відбулись в Балтімор (США) Другі Студійні Дні на загальну тему "УКРАЇНА В БОРОТЬБІ З КОМУНІСТИЧНОЮ РОСІЄЮ" і Друга Студентська Інформаційна Конференція, на якій було дискутовано питання "УКРАЇНСЬКИЙ СТУДЕНТ І ЙОГО ПРОБЛЕМИ"

Студійні Дні влаштували в порозумінні з Управою СУСТА Українські Студентські Громади **Балтімору, Філядельфії, Трентону і Нью-Йорку,** а зорганізував їх Організаційний Комітет у складі: **Осип Зінкевич** (УСГ — Балтімор), — Голова, **Осип Цікало** (Голова УСГ — Філядельфія), **Дмитро Січ** (Голова УСГ — Трентон), **Ярослав Криштальський** (Голова УСГ — Нью-Йорк, **Орест Ганас** (Голова УСГ — Балтімор) — Члени. Технічною підготовкою зайнявся Підготовчий Комітет, складений з членів УСГ — Балтімор: **Орест Ганас** — Голова, **Оксана Пісецька, Тарас Хархаліс** — члени та з Голів Підкомітетів: **Юрій Котик** (інформаційно-пропаґандивний), **Данка Барис** (розваговий), **Оленка Лучишин** (інтендантський), **Марта Пісецька** (господарський).

У Студійних Днях взяло участь 88 зареєстрованих студенток і студентів з **Балтімор, Філядельфії, Трентону, Нью-Йорку, Ньюарку, Вашінґтону, Рочестеру, Клівленду,** представники Українських Церков, всіх українських організацій Балтімору та окремі українські громадяни.

Студійні Дні відкрив Голова УСГ — Балтімор **Орест Ганас,** а провадила їх Президія у складі: **Осип Зінкевич** — Голова Президії, **Константин Савчук** (2-ий Віцепрезидент Управи СУСТА), **Осип Цікало** (Голова УСГ — Філядельфія) — члени Президії: **Ліда Чумак, Марійка Бендюк** (УСГ — Балтімор) — секретарки. До Почесної Президії входили: **Павло Дорожинський** (відпоручник ЦЕСУС-у), **Борис Плюйко** (1-ий Віцепрезидент Управи СУСТА), **Лев Винницький** (Президент СУСК-у), **Степан Хемич** (Президент ФКУ), **Анатоль Булавка** (відпоручник Відділу УККА — Балтімор), **Орест Ганас** (Голова УСГ — Балтімор).

На Студійних Днях було складено усні привіти від таких організацій: СУСТА (Б. Плюйко), ЦЕСУС-у (П. Дорожинський), СУСК-у (Л. Винницький), ФКУ (С. Хемич), УККА — Балтімор (А. Булавка), ОБВУА (О. Хархаліс), Пласту (Х. Котик), Головної Пластової Булави у США (Ю. Галущинський), ООУСУ (Б. Мельник), Комітету Допомоги Пані О. Петлюрі (Трегубенко), УСК при Мерилендському Університеті і СУМА (Т. Царик). Писемні привіти наспіли від: ЦЕСУС-у, Українського Вільного Університету (УВУ), Голови Української Національної Ради - **І. Багряного,** Голови СФУЖО Пані **Олени Залізняк,** Голови СУЖ у Німеччині інж. **Д. Андрієвського,** Президента Незалежної Асоціяції Українських Совєтознавців проф. **Ю. Бойка,** Централі УКК, Президента ОДВУ проф. **О. Грановського,** ЦУ ОДВУ, Об'єднання Прихильників УНР у США, Централі УНС, Союзу Українок Америки 59-й Відділ в Балтімор, Об'єднання Прихильників УНР в Балтімор, 31-го Відділу ОДВУ в Балтімор, Самопомочі в Балтімор, д-ра **Д. Донцова,** проф. **І. Розгона,** проф. **М. Величківського,** проф. **В. Тимошенка,** Української Студентської Громади в Гартфорд.

В часі Студійних Днів було виголошено 11 півгодинних доповідей, в яких з різних аспектів насвітлено боротьбу України з комуністичною Росією:

Христина Совган (УСГ — Балтімор): "Українсько-російська війна в 1917-1921 рр."

Юрко Ілінський (УСГ — Балтімор): "Українська Православна Церква під більшовиками".

Орест Ганас (УСГ — Балтімор): "Українська Греко-Католицька Церква під більшовиками".

Константин Савчук (УСГ — Нью-Йорк): "Україна в ООН і питання української державности".

Петро Потічний (УСК при Колюмбійському Університеті): "Концепція нації в українському підсовєтському середовищі в 1920-1930-их роках".

Дмитро Січ (УСГ — Трентон): "Демографічний стан українського населення в УРСР і СССР".

Богдан Гасюк (УСГ — Філядельфія): "Економічний визиск України".

Тарас Хархаліс (УСГ — Балтімор): "Боротьба українського підпілля в підбільшовицькій дійсності".

Осип Зінкевич (УСГ — Балтімор): "Українська молодь і студенство в УРСР".

Христина Лужницька (УСГ — Фі-

лядельфія): "Боротьба за національність на культурному відтинку в УРСР".

Ярослав Білінський (Рутберс Університет, Нью Брунсвік): "Питання совєтської культурної політики в Україні після другої світової війни".

На Студентській Інформаційній Конференції, яка відбулася в неділю 9 листопада 1958 р., було виголошено 8 десятьхвилинних доповідей:

Юрій Галущинський (УАСТ ім. А. Коцка, Клівленд): "Український студент і студентське організоване життя".

Осип Цікало (УСГ — Філядельфія): "Український студент і політика".

Віра Шваб'юк (УСК, Дрексель Університет, Філядельфія): "Український студент і його праця на чужинецькому і міжнародньому студентському форумі".

Олекса Біланюк (УСГ — Ен Арбор): "Стан і біжучі актуальні справи українського студентства на чужині".

Осип Зінкевич (УСГ — Балтімор): "Українська студійна політика і питання наукового доросту".

Зенон Матківський (УСГ — Філядельфія): "Український студент і чужина".

Михайло Пилипчук (УСГ — Балтімор): "Роля українського студента в науці".

Олег Булавка (Український Середньошкільний Гурток, Балтімор): "Питання організування середньошкільників".

Студентську Інформаційну Конференцію відкрив **Осип Зінкевич**, а провадив її в імені Президії та Управи СУСТА **Константин Савчук.**

В дискусії над доповідями взяло участь 26 осіб.

В часі Студійних Днів Президент ФКУ **С. Хемич** відбув зустріч з представниками українських організацій Балтімору, на якій створено Ініціятивний Комітет на чолі з **А. Булавкою** для зорганізування Відділу ФКУ в Балтімор.

Студійні Дні розпочав молитвою і зверненням до учасників парох УАПЦ **о. Андрій Ілінський,** а закінчив також молитвою і зверненням парох УКЦ **о. Петро Мельничук.**

Другі Студійні Дні і Студентська Інформаційна Конференція проходили в дружній і творчій атмосфері, а доповіді були опрацьовані з науковим підходом та на високому академічному рівні.

ВІСТІ З УКРАЇНИ

"МОЛОДИМ У НАС ДОРОГА"

Розбещеність дітей московського окупаційного панства в Україні показує Степан Олійник в своєму вірші-сатирі п. н. "Кінський хвіст" ("Рад. Україна", 18 вересня). Мова йде про московських "стиляґів" та про дівчат, що своє волосся носять у формі кінського хвоста. Але даймо слово Олійникові:

"Носять нині ці хвости
Фіфи (господи, прости!).
Ніч...
Поснули люди в місті...
А розбещені хлюсти —
На "Какушці", в "Інтуристі"
Тичуть морди під хвости!
П'яні лиця,
Шум і гам...
Та, на жаль, не тільки там!
В "Театральнім", на "Ривєрі"
Ніч у ніч
І раз у раз —
Льоки, Коки, Мури й Мері
Бються, корчаться під джаз!
Хто вони, ці гультаї?
Якщо діти, то чиї?"

Без сумніву Олійник знає, чиї це діти, бо йому ж відомо, що дітей трудолюбивих, але поневолених українських батьків вивезено "добровільно" на цілинні землі та інші "стройки комунізма". Але що порадить Олійник із свого становища московського раба?

..."СТАРИКАМ У НАС ПОЧОТ"

В тому самому числі газети в передовій статті читаємо:

"Протягом двох років старі більшовики, інваліди Великої Вітчизняної війни і праці, які проживають в будинку ч. 20 по Білоруській вулиці м. Києва, оббивають пороги Шевченківської районної і Київської міської Ради, пишуть скарги, просять відремонтувати і газифікувати котельню. Але на їх законні вимоги не звертають ніякої уваги. Навіть на останню скаргу в республіканські організації начальник Шевченківського райжитлоуправління Яковлев відповів бюрократичною відпискою — він повідомив скаржників, що "газифікація котельні в 1958 році проведена не буде в зв'язку з відсутністю ліміту."

Коли треба було ставати гарматним м'ясом і висотувати сили на "соцзмаганні", то тоді ніхто не зважав на "ліміт".

ДО УВАГИ НАШИХ АВТОРІВ!

Не всі матеріяли, надіслані до "Молодої України", могли бути використані в цьому числі.

Частину з них використаємо в чергових числах. **Редакція.**

Члена редакційної колеґії В. Вакуловського та його дружину Раю вітають з нагоди народження доньки ЛЕСІ —

співробітники "Молодої України"

В БОЯХ ЗА ЛЬВІВ

(Закінчення зі стор. 32-гої)

крім Орисі, примушено підняти руки вгору.

— Віддаєте дочку за мене, або негайно понесете консеквенції за опір владі, згідно з законами військового часу! — відцідив молодий підпоручник.

І "старий" піддався. Ввечорі відбулося весілля, а слідуючого ранку підпоручник Тріскавка, разом із нареченою та капралем Демчишиним, поспішали до міста Львова.

По дорозі хтось обстрілював потяг. Звідкілясь долітав гул гармат. А серце роздирали здогади про долю рідного міста.

І ось, в'їжджаючи на залізничний двірець, підпоручник довідався, що місто вже перебуває в українських руках. На високій щоглі ратуші повіває український національний прапор!...

Останні слова оповідання приявні покрили рясними оплесками.

Прелеґент привітно кланяється, вказуючи рукою на свою золоту половину—пані Орисю. Не моєю ж, мовляв, це було виключною заслугою...

"НОВА КЛЯСА ВЛАСНИКІВ-ЕКСПЛУАТАТОРІВ"

(Закнчення зі стор. 27-ої)

ські комуністичні уряди, але ще й той, що його виявляють уряди совєтських республік (Україна, Кавказ). Важливу ролю у всьому цьому відіграє та обставина, що Совєтський Союз виявився нездібним і ледве чи буде здібним у майбутньому асимілювати економіку східньоевропейських країн.

Прагнення до національної незалежності, без сумніву, ще посиляться в майбутньому. Їх можна приспати, затримати на час, чи то грубою силою, чи то залякуванням небезпекою, що нібито загрожує з боку "імперіялістів" або "капіталістів", але викорінити їх не можна. Навпаки, їх сила буде зростати" (стор. 207).